

154

85
NL-74

85

NL-27

1914

6 x 2003

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԵՒ ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ. — ԹԻՒ 2
Հրատարակութիւն Արամ Զարգի

8 Լ

№ 74

ՈՒԹԸ ՀԵՔԵԱԹՆԵՐ

85
ՈԼ-27

ՈՒԹԸ ՀԷՔԵԱԹՆԵՐ

1. ՈՍԿԷ ՄԱԶԵՐՈՎ ՏԻՏԱՆԸ
2. ԿՕՇԿԱԿԱՐԸ ԵՒ ԹՁՈՒԿՆԵՐԸ
3. ԹՈՋՈՒՆԷ ՄԸ ԳՏՆԻԱԾ ՏՂԱՆ
4. ԵՐԱՆՏԱԳԷՏ ԱՆԱՍՈՒՆՆԵՐԸ
5. ՄԱՅՐ ՀՕՂԼԷՆ ԵՒ ՈՍԿԷ ԱՆԶՐԵԻԸ
6. ՈՍԿԷ ԹՈՋՈՒՆԸ
7. ԾՈՒՌ ԿԶԱԿ ԹԱԳԱՒՈՐԸ
8. ԿԱՐՕՆ ՈՒ ՄԱՐՕՆ

6180

ՈՍԿԷ ՄԱԶԵՐՈՎ ՏԻՏԱՆԸ

ժամանակով չափազանց աղքատ ուր և կին մը կային։ Ասունք ունէին զաւակ մը, որուն համար կախարդները գուշակեր էին, թէ ան օր մը թագաւորին աղջկան հետ պիտի ամուսնանայ։ Այնպէս պատահեցաւ, որ այս գուշակութիւնը մինչեւ թագաւորին ականջն հասաւ. և երբ ան իմացաւ, թէ այդ տղուն ծնողքը աղքատ էին, սաստիկ բարկացաւ և երգում ըրաւ որ, ինչ որ ալ ըլլայ, իր աղջիկը այդ տղուն հետ պիտի չամուսնացնէ։ Այս մասին գիշեր ցերեկ կերկար, շատ երկար խորհեցաւ, և օրին մէկը ձի նստաւ ու տղան փնտուելու ելաւ։ Երբ տղուն տունը գտաւ. հարցուց ծնողքին, թէ արդեօք կը ծախսն իրենց տղան։ Ծնողքը այս տարօ-

3123

39

րինակ հարցումին վրայ զարմացած «ոչ» ըսին: Բայց
Թագաւորը չատ Թախանձեց, և խոստացաւ մեծ դրամ
վճարել: Եւ որովհետեւ թշառ ծնողքը ուտելու չոր
հաց անգամ չունէին, ասոր համար վերջ ի վերջ համա-
ձայնեցան, իրենք իրենց ըսելով՝ — «Տղան բարի ծնունդ
է, ճակտին վրայ նշան ունի, անոր գէշ բան մը չի պա-
տահիր»:

Թագաւորը խոստացած դրամը վճարելով՝ տղան
անտուկի մը մէջ դրաւ ու հեռացաւ: Բայց երբ խորունկ
գետակի մը եզերքը հասաւ, անտուկը ջուրը նետեց ըսելով՝
— «Դուն չես որ իմ աղջկանս հետ պիտի ամուսնա-
նաս» —: Սակայն հակառակ Թագաւորին սպասածին,
անտուկը ոչ միայն չընկղմեցաւ, այլ կաթիլ մը ջուր իսկ
ներս չը թափանցեց, և սկսաւ լողալ ջրին վրայ:
Այսպէս անտուկը լողալով, լողալով ջրի հոսանքին հետ
և վերջապէս ջրաղացի մը պատին դէմ առնելով, կե-
ցաւ, ոչ շատ հեռու Թագաւորին մայրաքաղաքէն: Զրա-
ղացպանը, որ այդ պահին կ'ուզէր ջուրը ներս կապել,
նշմարեց անտուկը, և երկաթէ երկար կարթի մը օգնու-
թեամբ զայն դէպի իրեն քաշեց: Ուրախ ուրախ անտու-
կը ջրաղաց տարաւ, անոր ծանրութենէն գուշակելով:
Թէ դրամով լեփ լեցուն անտուկ մըն էր գտածը: Բայց
որքան մեծ եղաւ զարմանքը, երբ կափարիչը բանալով,
անտուկին մէջ դրամի տեղ պտրտիկ սիրուն մանչուկ մը
գտաւ: Զրաղացպանը, որ անդաւակ էր, իսկոյն կինը
կանչեց և ըրած անակնկալ գիւտը անոր հաղորդեց:
Այր և կին չափէ դուրս երջանիկ զգացին ինքզինքնին,
այդքան սիրունատես մանչուկ մը գտած ըլլալուն հա-
մար: — «Աստուած դրկեց մեզի» — կը կրկնէին շարու-
նակ: Իրենք շատ բարի մարդիկ ըլլալով, տղուն հետ
ծնողքէ մը աւելի սիրով ու գգւանքով կը վարէին, և
ամէն խնամք անպակաս կ'ընէին: Տղան այսպէս կամաց

կամաց մեծցաւ և անդաւակ ծնողքին թանկագին յոյն
ու մխիթարութիւնը դարձաւ:

Տասնեւեօթը տարի յետոյ Թագաւորը օր մը պա-
տահարար ջրաղացի մօտովն անցաւ: Տաքէն շատ նեղ-
ւած ըլլալով՝ ցանկացաւ սուերախիտ ծառերուն տակ
քիչ մը հանգստանալ: Հոն կայտառ և գեղեցիկ երիտա-
սարդ մը տեսնելով՝ հարցուց ջրաղացպանին, թէ ան
իր զաւակն էր: Միամիտ ջրաղացպանը՝ «Ոչ» պատաս-
խանեց, և աւելցուց. — «Անտուկի մը մէջէն գտայ, ջրա-
ղացիս պատին տակ, երբ ան դեռ պտրտիկ մանկիկ մըն
էր» —:

— «Բանի՞ տարի առաջ» — հարցուց Թագաւորը
կասկածամիտ:

— «Մօտաւորապէս տասնեւեօթը տարի առաջ» —
պատասխանեց ջրաղացպանը:

— «Ը՞իջտ կ'ըսէք» — պողաց յանկարծ Թագաւորը,
և վայրկենապէս կատաղութիւնը ծածկելով՝ աւելցուց
քաղցրութեամբ. — «Կրնա՞ք արդեօք թոյլ տալ, որ ես
զինքը տեղ մը զրկեմ: Միտքս յանկարծ շատ կարեւոր
բան մը ինկաւ և կ'ուզեմ զայն իսկոյն հաղորդել Թա-
գուհուն, եթէ հաճիք, այդ բանը ինձի մեծ գոհունա-
կութիւն պիտի պատճառէ: Եւ իբրեւ իր յօգնութեանը
վարձք, երկու ոսկի պիտի տամ իրեն» —:

— «Ինչպէս որ Զեք վեհափառութիւնը կը հրամա-
նէ» — ըսաւ բարութեամբ միամիտ ջրաղացպանը:

Աւելորդ է ըսել, թէ Թագաւորը կուսած էր, որ
այդ գեղեցիկ երիտասարդը նոյն ինքն այն մանկիկն էր,
գոր ինքը ջուրն էր նետած՝ խեղդելու դիտաւորութեամբ:
Հիմա անոր Թագուհուն տանելու համար նամակ մը կուտար
որուն մէջ կը գրէր՝ — «Այս նամակս ստանալուդ պէս,
հրաման տուր նամակաբերը շղթայի զարնել, սպաննել ու
թաղել: Այս բոլորը աւարտած պէտք ըլլայ, մինչեւ իմ
ճամբորդութենէս տուն վերադառնալս» —:

Երիտասարդը նամակն առնելով, իսկոյն ճամբաց ինկաւ միամտօրէն: Սակայն այս կողմերը բնաւ չըլլալուն համար, իրիկունն դէմ հազիւ մեծ և անլոյս անտառ մը հասաւ: Հասկցաւ թէ ճամբան չփոթեր էր, բայց ուզէր չուզէր պիտի առաջ քալէր: Անտառին մէջ սոսկալի խաւար կը տիրէր: Այս խաւարին մէջէն քալելով՝ յանկարծ հեռուն լոյս մը նշմարեց, և խորհելով թէ հոն կեցող մը կայ, և թէ ան իրեն օգտակար կրնայ ըլլալ, ուստի քալիւրը արագութեամբ դէպի ճաճանչող լոյսն ուղղեց: Երբ հասաւ, տեսաւ որ պզտիկ խրճիթ մըն էր: Ներս մտնելով պառաւ կնոջմէ մը զատ հոն ուրիշ ոչ ոք չը նշմարեց: Պառաւը, երբ տեսաւ թէ անձանօթ մը ներս կը մտնէ, սաստիկ վախնալով հարցուց՝

— «Հոս ի՞նչ գործ ունիս, ո՞վ կը փնտռես» — :

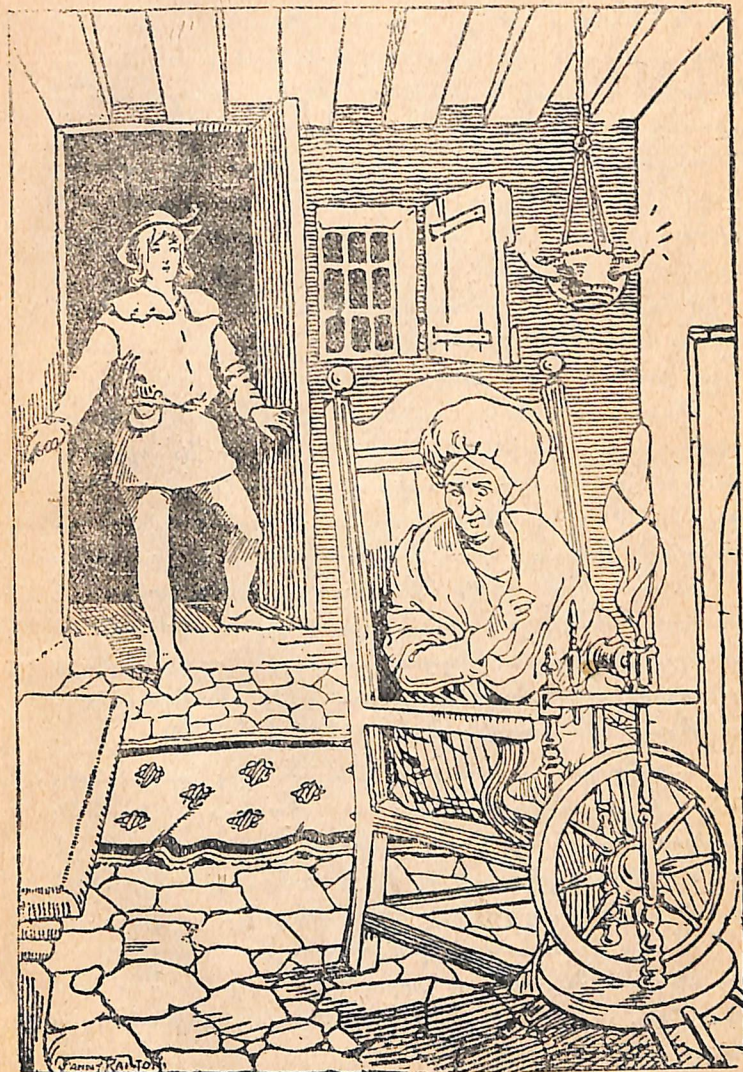
— «Թագուհուն քով կ'երթամ որուն յանձնելիք նամակ մը ունիմ, բայց ճամբան մոլորելով հոս եկայ: Եւ որովհետեւ սաստիկ յոգնած եմ, շատ երախտապարտ պիտի մնամ ձեզի, եթէ թոյլ տաք, որ այս գիշեր հոս հանգիստ ընեմ» — :

— «Անբաղդ ես» — ըսաւ պառաւը — «այս խրճիթը աւազակներու կը պատկանի, երբ վերադառնան և քեզի հոս գտնեն, անպատճառ կ'սպաննեն» — :

— «Բայց ես այնքան յոգնած եմ, որ քալ մը անգամ չեմ կրնար փոխել այլեւս» — ըսաւ երիտասարդը, և կնքւած նամակը սեղանին վրայ դնելով՝ նստարանի մը վրայ պառկեցաւ ու քնացաւ:

Քիչ վերջը, երբ աւազակները վերադարձան, տեսնելով մէկը պառկած, զարմացած հետաքրքրութեամբ հարցուցին պառաւին թէ — «Ո՞վ է այս երիտասարդը» — :

— «Խղճահարելով վրան, ներս ընդունեցի» — պատասխանեց, և աւելցուց — «Թագուհուն նամակ մը կը տանի և ճամբան մոլորուել է» — : Աւազակապետը իսկոյն

Խրճիթին ներսը պառաւէ մը զատ ուրիշ մարդ չը կար:

նամակը վերցուց, կնիքը վարպետութեամբ մը քակելով՝ կարդաց թագաւորին հրամանը նամակաբերը սպաննելու մասին։ Վայրկեան մը մտածելէ վերջ, աւաղակապետը պատուեց նամակը, և չար թագաւորին գլխուն լաւ խաղ մը խաղալու նպատակով, ուրիշ մը գրեց։ Այս գրածով թագուհին կը խնդրէր, որ աղջիկը ամուսնացնէ ա՛յն երիտասարդին հետ, որն որ այս հրամանագիրը իրեն ներկայացնէր։

Թողին, որ երիտասարդը մինչեւ լոյս հանգիստ քրնանայ։ Առտուն, երբ արթնցաւ, նախաճաշ մը տալէ յետոյ քաղաքի ճամբան ցուցուցին։

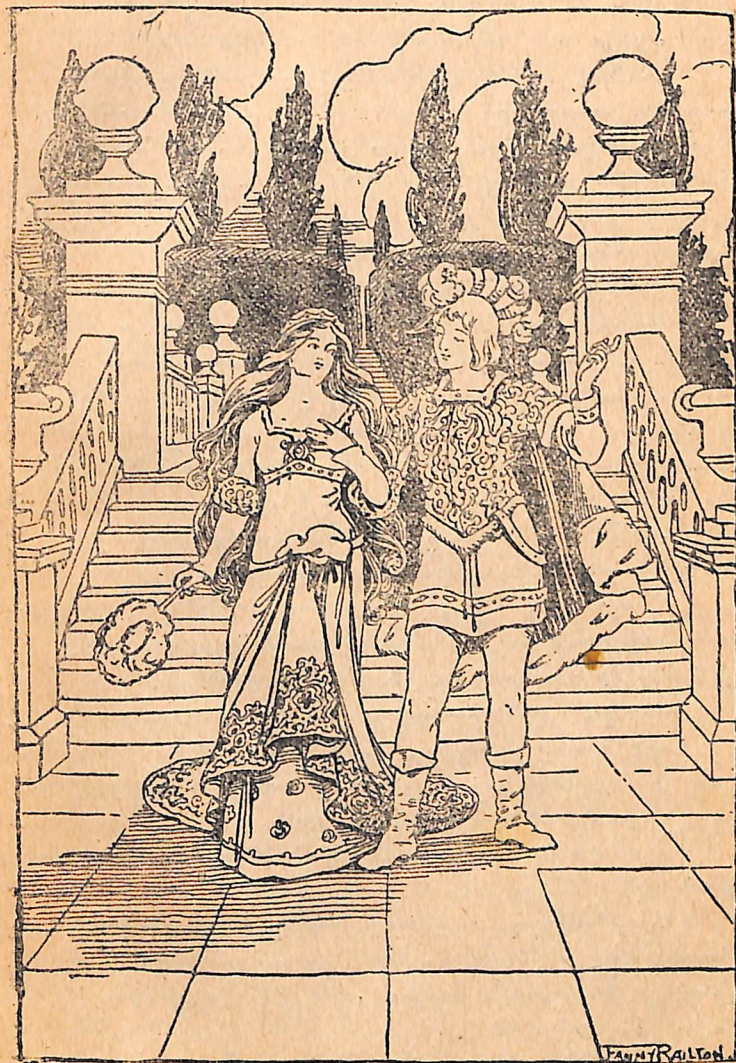
Թագուհին նամակն առնելուն պէս, խփոյն հարսանեկան պատրաստութիւններ տեսնել տաւ։ Եւ որովհետեւ նամակաբեր երիտասարդը գեղեցիկ, կայտառ և սիրալիւ էր, իշխանուհին յօժարակամ ընդունեց ամուսնութիւնը, և երկուքը միասին սկսան շատ երջանիկ ապրիլ։

Ժամանակ մը վերջը թագաւորը վերադարձաւ, և երբ պատահածը տեսաւ՝ սարսափելի բարկացաւ, ու կանչելով թագուհին, հարցուց անոր թէ այս ի՞նչպէս է պատահեր, մի՞թէ այդ կը պահանջէր իր հրամանագիրը։ Թագուհին սաստիկ նեղն ընկած՝ կը մոռնէր։

— «Սիրեցեա՛լ ամուսինս, ահաւասիկ զրկած նամակդ, ինքներդ կարդացէք»։ — Թագաւորը նամակն առնելով, տեսաւ որ անոր բովանդակութիւնը փոխւած էր, և երիտասարդը կանչելով հարցուց, թէ ի՞նչ ըրած էր այն նամակը, զոր ինքը վստահացեր էր անոր։

— «Ես բնաւ բան մը չեմ հասկնար» — պատասխանեց ան։ — «Անտարակոյս փոխած պիտի ըլլան։ Զեր նամակը հոն, ուր բերած ատենս, գիշեր մը ստիպւած եղայ քնանալ»։

Թագաւորը կատղեցաւ և գոռաց. — «Ո՛չ մէկ մարդ չի՛ կրնար իմ աղջիկս առնել, եթէ հրաշքներու սարե-

Միասին երջանիկ կ'ապրէին։

րուն վրայ թափալորող Տիտանի գլխէն երեք մաղ չը բերէ. բե'ր սյդ մաղերը, և ա'ռ աղջիկս» — :

— «Եթէ այդ է, բան մը չէ', չուտով կը բերեմ» — ըսաւ երիտասարդը, և նորահարսէն հրաժեշտ առնելով՝ ճամբայ ընկաւ: Շատ երկար քալելէ յետոյ, վերջապէս հասաւ մեծ քաղաքի մը դուռներուն առջեւ: Հոն հսկող պահակը կեցուց զինքը, և հարցուց անոր, թէ ինչ էր իր պաշտօնը և թէ ինչ բան գիտէր:

— «Ամէն բան», պատասխանեց երիտասարդը:

— «Եթէ այդպէս է, չնոր՝ ըրէ և սորվեցուր մեզի, թէ ինչո՞ւ համար արդեօք, շուկայի հրապարակին վրայ դանւող աղբիւրը, որ ժամանակով գինի կը հոսեցնէր, ցամքած է, և այլեւս ջուր անգամ չի տար: Ատոր պատճառը մեզի սորվեցո՞ւր, և մենք երկու իշարեւ ոսկի կուտանք քեզի, իբր վարձատրութիւն» — :

— «Ամենայն սիրով» — պատասխանեց երիտասարդը, «վերադարձիս կ'իմացնեմ» ձեզի պատճառը» — :

Ճամբան շարունակելով հասաւ ուրիշ քաղաքի մը պարիսպներուն առջեւ: Հոս ալ պահակը իրեն հարցուց, թէ ինչ էր իր պաշտօնը, և թէ ինչ գիտէր:

— «Ամէն բան» — պատասխանեց երիտասարդը:

— «Ուրեմն չնոր՝ ըրէ մեզի սորվեցնելու, թէ ինչո՞ւ համար ծառ մը, որ ատենով ոսկի խնձորներ կուտար, այժմ տերեւ անգամ չունի» — :

— «Շատ աղէկ, վերադարձիս կ'ըսեմ» — պատասխանեց:

Այստեղէն ալ անցնելով՝ ճամբան շարունակեց և հասաւ լինի մը եզերքը, ուրկէ պիտի անցնէր: Մակոյկավարը իր կարգին հարցուց, թէ ինչ էր իր պաշտօնը, և թէ ինչ գիտէր:

— «Ամէն բան» — պատասխանեց:

— «Այդ պարագային՝ փոքրիկ ծառայութիւն մը ըրէ

ինծի սորվեցնելու, թէ ինչո՞ւ ևս դատապարտւած եմ անվերջ կերպով փոխադրողի պաշտօնին մէջ մնալու: Ըսէ ինծի ասոր գաղտնիքը, և գիտցած եղիւր, որ քեզի շատ լաւ պիտի վարձատրեմ» — :

— «Ատոր պատճառը քեզի կը յայտնեմ վերադարձիս» — պատասխանեց երիտասարդը, և փոխադրող մակոյկը նստեցաւ:

Երբ ջուրն անցաւ, ինքզինքը մեծ լեռան մը ստորոտը գտաւ, որ մթին ու խոփոտ կերպարանք մը ունէր: Հոս էր, որ ահարկու ապառաժի մը մէջ փորւած քարայրի մը խորը Տիտանը կ'ապրէր:

Երիտասարդը ճարպիկութեամբ ժայռերն ի վեր մագլցելով՝ հասաւ վերջապէս ահաւոր ապառաժին, և անդգուշութեամբ զարնեցաւ քարայրի դրանը: Տիտանը ներսը չէր, սակայն անոր մեծ մայրը փարախին մէջն էր նստած:

— «Ինչ կ'ուզես» — հարցուց պառաւը:

— «Երեք մաղ, Տիտանի գլխէն» — պատասխանեց անվախ երիտասարդը: — «Եթէ չստանամ, զիս պիտի մեռցնեն» — :

— «Շատ կը ցաւիմ վրադ, որովհետեւ, երբ Տիտանը վերադառնայ, անպատճառ քեզի կ'սպաննէ: Բայց և այնպէս պիտի ջանամ օգնել քեզի» — : Այս ըսելով, պատին մէջ ծակ մը ցոյց տաւ՝ առաջարկելով հոն պահւելիլ, և պատերից հանդարտ մնալ, եթէ աղատւիլ կ'ուզէր:

— «Շատ լաւ» — ըսաւ երիտասարդը. — «Բայց ես նոյնպէս կ'ուզեմ գիտնալ, թէ ինչո՞ւ համար աղբիւր մը, որ միշտ գինի է վազցուցներ, ցամքած է հիմա. ծառ մը՝ որ ոսկի խնձորներ է տուած շարունակ, այժմ տերեւ անգամ չունի. և յետոյ այսինչ մակոյկավարը ինչո՞ւ համար դատապարտւած է մնալ միշտ միեւնոյն պաշտօնին մէջ, առանց փոխելու» — :

Ոսկէ մազերով Տիտանը :

— «Դուն ինծի երեք հարցում կ'ընես, որոնց պատասխանները չա՛տ դժուար են» — ըսաւ պառաւը : Իսկ եթէ ծակին մէջ հանդարտ մնաս, պիտի լսես Տիտանէն հարցումներուդ ճիշտ պատասխանները, երբ ես երեք մազերը գլխէն փրցնեմ» — :

Գիշերը հասնելուն պէս Տիտանը եկաւ. և երբ ներս մտաւ, սկսաւ քիթը վեր քաշելով շունչ առնել և աղաղակել — «Աս ի՞նչ հոտ կայ. անտարակոյս օտարական մը կայ իմ քարայրիս մէջ» — : Ու սկսաւ քարայրի ամէն կողմերը տակն ու վրայ ընել, բայց ի զուր : Պառաւը դիտմամբ անոր հետ կուռի բռնելի ուզելով՝ բարձր ձայնով պոռաց վրան՝

— «Ի՞նչ տակն ու վրայ կ'ընես ամեն բան, նոր եմ հոգեցր և կարգի դրեր» — : Տիտանը ձայն չը հանեց և տեղը նստելով՝ սկսաւ ընթրել : Ընթրիքէն յետոյ, գլուխը պառաւին ծունկերուն վրայ դնելով, իսկոյն քընացաւ, որովհետեւ սաստիկ յոգնած էր :

Երբ խուկալ սկսաւ, պառաւը մազ մը բռնեց և քաշելով փրցուց :

— «Ա՛յ, պառաւ, աղաղակեց Տիտանը քնած տեղէն վեր ցատկելով. — «Ի՞նչ կ'ընես» — :

— «Բան չկայ, իմացայ թէ շուկայի վրայ գտնուող աղբիւրը, որ ժամանակին գինի կը հոսեցնէ եղեր, ցամքած է հիմայ, արդեօք ասոր պատճառն ի՞նչ է» — :

— «Է՛հ», ըսաւ Տիտանը, — «Ատիկա բան մը չէ. քարի մը տակ դօղօշ մը կայ, որ երբ սպաննուի աղբիւրը առաջուան պէս դարձեալ պիտի շարունակէ գինի հոսեցնել» — :

Այս ըսելով՝ նորէն քնացաւ, և ա՛յնքան ուժեղ սկսեց խուկալ, որ ժայռերը կը դողային ձայնէն : Պառաւը մազ մըն ալ փրցուց :

— «Մազերս ինչո՛ւ կը քաշես» — աղաղակեց կատա՛ղած :

—«Մի՛ բարկանար»— ըսաւ մեղմութեամբ պառաւը, «քեզի հարցում մըն ալ ունիմ ընելիք»— :

—«Ի՞նչ է»— :

—«Մեծ թագաւորութեան մը մէջ ծառ մը կայ, որ ոսկի խնձորներ կուտայ եղեր, և հիմա տերեւ անգամ չունի, ի՞նչ է ասոր պատճառը»— :

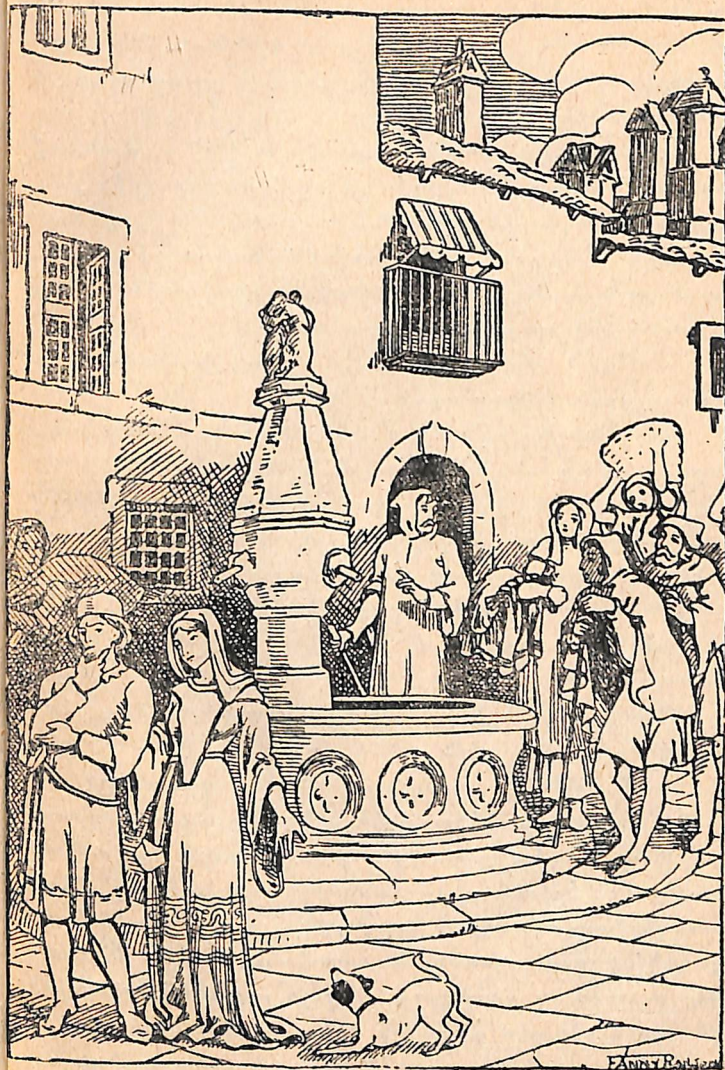
— «Ատոր պատճառը, ըսաւ Տիտանը, — «Ծառի արմատին քով մուկ մը կայ, որ կրծելով կ'ուտէ շարունակ, պէտք է զայն սպաննել, և ծառը առաջւան պէս դարձեալ ոսկի խնձորներ պիտի տայ, Բայց, եթէ զայն չսպաննեն ալ, շուտով կը սատկի: Եւ հիմա, այլեւս բաւական է, ձգէ որ հանդարտ քնանամ, եթէ անգամ մըն ալ զիս արթնցնես, հաւատա՛ որ ապտակ մը կ'ուտես»— :

Տիտանը վերստին քնացաւ: Եւ երբ պառաւը լսեց որ կը խռկայ, երրորդ մագը փրցուց: Տիտանը տեղէն ցատկեց կատաղի զաղանի մը պէս, և ով գիտէ թէ ինչե՛ր պիտի ընէր, եթէ պառաւը անուշ խօսքերով իսկոյն զինքը հանդարտեցուցած չըլլար, և չըսէր աղաչանքով .

—«Վերջին հարցում մըն ալ, և այլեւս քեզի անհանգիստ չիմ ըներ: Լճին վրայ փոխադրող մը կայ, որ դատապարտւած է այդ պաշտօնը կատարելու անվերջանալի կերպով, անկէ ազատուիլ չի կրնար, ի՞նչ է ասոր զաղանիքը»— :

— «Ապուշ մըն է»— ըսաւ Տիտանը, — «եթէ թիւրը յանձնէ առաջին անցորդին, որ կուգայ լճին միւս եզերքը փոխադրուելու, ինքը այդ պաշտօնէն կ'ազատուի, և անցորդն իր տեղը կ'անցնի: Դե՛հ, հիմա ձգէ քնանամ»— :

Երբ լուսը բացեցաւ, Տիտանը ելաւ գնաց: Պառաւը ծակին քովն երթալով՝ երիտասարդը դուրս կանչեց, տաւ անոր երեք ոսկէ մագերը և հարցուց՝, թէ լսե՛ր

Յամբած աղբիւր:

էր իր հարցումներու պատասխանները Տիտանէն, և մանաւանդ թէ միտքը լաւ պոհնէր էր զանոնք: Երբ երիտասարդը դրական պատասխան տուաւ, պառաւր զայն ճամբու դրաւ:

Երիտասարդը խորին շնորհակալութիւն յայտնելով բարերար պառաւին, ուրախ սրտով հեռացաւ մթին քարայրէն ու սարսափելի սարէն, և գրեթէ թռչելով հասաւ լճին եզերքը: Փոխադրողը երիտասարդի վերադառնալը նշարելուն պէս, աճապարանքով մօտն եկաւ, և խոստացած պատասխանը պահանջեց:

— «Առաջ փոխադրէ զիս, յետոյ կը պատասխանեմ» — ըսաւ երիտասարդը:

Երբ մակոյկը լճին միւս եզերքը հասաւ, երիտասարդը ցամաք ելնելով՝ ըսաւ մակոյկավարին.

— «Երբ անցորդ մը գայ փոխադրելու, թիբը տուր անոր ձեռքը, այդպէսով դուն կ'ազատուիս պաշտօնէդ և անցորդը տեղդ կ'անցնի» —:

Փոխադրողը շնորհակալ ըլլալով, երիտասարդին մեծ և սքանչելի մարդարիտ մը ընծայեց, որ ինքնիրմէն լոյս կուտար:

Յետոյ եկաւ այն քաղաքը, ուր անտերեւ ծառն էր: Այսպէս ըսաւ պահակին՝

— «Սպաննեցէք մուկը, որ ծառին արմատները կը կրծէ, և ծառը դարձեալ ոսկի խնձորները պիտի տայ» —:

Քաղաքացիք երկու էշ տւին, երկուքն ալ ոսկիով բեռցած: Երիտասարդը ճամբան շարունակելով՝ հասաւ վերջապէս ցամաք աղբիւրին քաղաքը: Պահակը պահանջեց պատասխանել և պատճառն ըսել: Երիտասարդը ասոր ալ սորվեցուց դօդօշն սպաննել՝ աղբիւրէն հին ատենւան պէս դարձեալ գինի ստանալու համար:

Ասոնք ալ երիտասարդին երկու իշաքեռ ոսկի տւին, չափազանց շնորհակալ ըլլալով:

Երկու աղբիկները քառուսին մէջ

Այսպէս բաւական երկար ատեն բացակայ ըլլալէ
յետոյ, վերջապէս դղեակ հասաւ, ուր իր նորահարաւ
սրտատրոփ և տխրութեամբ վերադարձին կ'սպասէր ան-
համբեր: Որքան մեծ եղաւ իր զարմանքն ու ուրա-
խութիւնը, երբ բեռցւած էշերով, ամուսնի վերադառ-
նալը տեսաւ: Մանաւանդ որքան անպատմելի եղաւ
երջանկութիւնը, երբ անոր յաջողութիւնները լսեց:

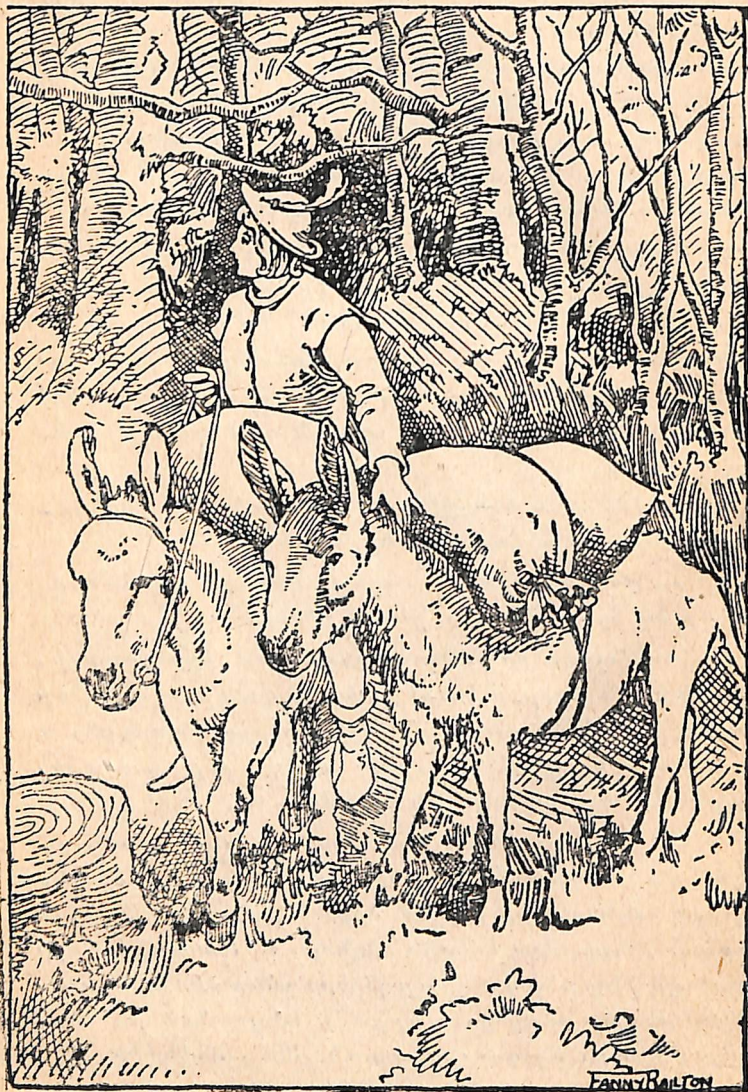
Երիտասարդը դղեակ մտնելուն պէս, երեք ոսկէ
մագերը թագաւորին տւաւ, որ իր խոստումին համա-
ձայն, այս անգամ այլեւս ստիպւած էր զայն որպէս իր
փեսան ճանչնալու: Թագաւորը, տեսնելով չորս էշերը
ոսկիով բեռցւած, աղաղակեց սաստիկ ուրախութիւնով
լցւած՝ — «Սիրելի զաւակս, այսքան ոսկի դուն ո՞ւրտե-
ղէն գտար» —:

— «Լճի միւս եզերքէն» — պատասխանեց երիտա-
սարդը — «ուր անկասկած դեռ չատ կայ» —:

3133 — «Խնդրե՛մ, ըսէ՛» — աւելցուց թագաւորը — «ար-
դեօք ես ալ ինձ համար կրնա՞մ բերել» —:

3133 — «Ի՛նչքան որ ցանկանաք» — ըսաւ երիտասարդը,
— «Երբ լճին եզերքը հասնիք, հոն փոխադրող մը պիտի
տեսնէք, ըսէք անոր, ձեզի միւս եզերքը փոխադրէ, և
դուք երկար չը տեւած պիտի հասնիք ա՛յն քաղաքը,
ուրկէ ես այս ոսկիները կը բերեմ» —:

Եւ դեռ նոր փեսան իր խօսքերը չաւարտած, ա-
զահ թագաւորը ձին հեծած դէպի լիճը արշաւեց: Ե-
զերքն հասնելով, վար իջաւ ձիէն և փոխադրողին նշան
ըրաւ, զինքը միւս եզերքն անցնելու: Թագաւորը երբ
մակոյկն իջաւ, փոխադրողը թիերը անոր ձեռքը տալով,
ինքը ցամաք ցատկեց, և արքային նօյզը նստելով՝ թո-
ղեց փախաւ: Թագաւորը ապշած մնաց մակոյկին մէջ,
զամաւածի պէս, և արդէ վարկեանէն դատապարտե-

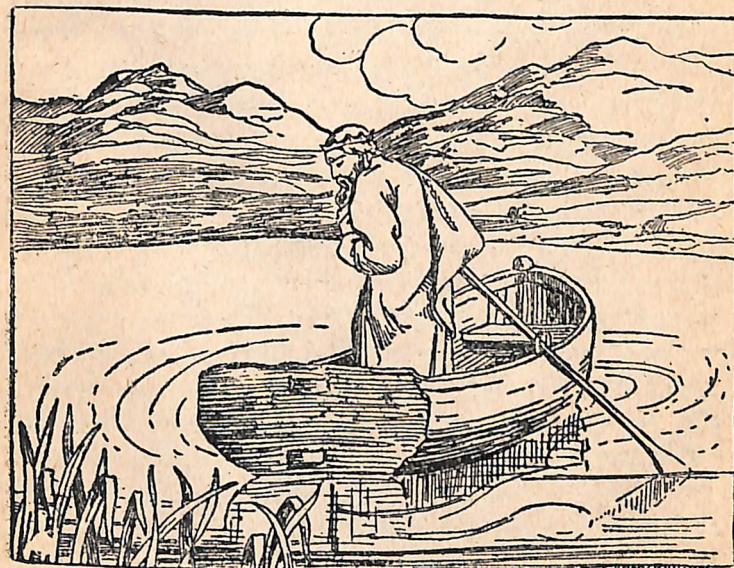
Միգալ իտաքեռ ոսկի սկին:

ցաւ յաւիտեան լճին վրայ մնալու, որպէս արժանի պատիժ իր ըրած չարութեան:

—«Արդեօք մինչեւ այսօր ալ հո՞ն է» — պիտի հարցնէք:

—«Անտարակոյս. ըսէք խնդրեմ, ո՞ր յիմարը թիերը անոր ձեռքէն պիտի առնէ» —:

Գալով նոր փեսային, ան եղաւ թագաւորը: Եւ առանց վայրկեան մը կորսնցնելու զօրք զրկեց և իր հարազատ հայրն ու մայրը, ինչպէս նաև ջրադացպանն ու կինը իր քովը կանչեց: Ասոնց համար սուսնձին առանձին մարմարէ պալատներ շինել տալով՝ մէջը բնակեցուց: Բոլորն ալ մինչեւ խորին ծերութիւն երջանիկ ու անվիշտ ապրեցան:

ԿՕՇԿԱԿԱՐԸ ԵՒ ԹԶՈՒԿՆԵՐԸ

Աստնօք կօշկակար մը կար, որ թէեւ բարի ու աշխատասէր էր, սակայն անբաղդ ըլլալով, աղքատացեր էր մինչեւ ւին աստիճան, որ այլեւս ոչինչ չունէր կտոր մը կաշիէն զատ, այս աշխարհիս վրայ: Այդ կաշիի կըտորն ալ հազիւ հազ կը բաւէր զոյգ մը կօշիկի: Իրիկուն մը ձեռքն առաւ կաշին, և զգուշութեամբ չափեց ձեւեց ու կտրեց, անկէ զոյգ մը կօշիկ հանելով: Այս ընելէ յետոյ, հանդարտ խղճով գնաց տուն պառկեցաւ, միտքը դնելով յաջորդ առտուն կանուխանց ելլել աշխատիլ:

Յաջորդ առտուն, իր սովորական աղօթքն ընելէ յետոյ, գնաց աշխատելու: Բայց որքան մեծ եղաւ հիացումն ու զարմանքը, երբ կրպակի դուռը բանալով, կօշիկները արդէն կարւած գտաւ սեղանին վրայ: Քանի կը նայէր կօշիկներուն, այնքան ալ զարմանքը կ'աւելնար, և քիչ կը մնար, որ խելքը գլխէն թռցնէր: Կօշիկները այնքան նուրբ, այնքան ձեւաւոր կարւած էին, որ եթէ ինքը հարիւր տարի աշխատէր, չպիտի կրնար այնպէս կարել: Դժուար թէ հողագնդի վրայ վարպետ մը գտնէր, որ իր ամենէն խնամքով կարածը, ասոնց կիտուն հաւասարէր: Կօշկակարի խոր զարմանքը դեռ չէր անցեր, երբ յանկարծ կրպակի դուռը բացուեցաւ և յաճախորդ մը ներս մտաւ: Այս կօշիկները ասոր ալ հիացումն ու զարմանքը չարժեցին, և ան այնքան հաւանեցաւ, որ սովորական գնին քառապատիկը վճարելով՝ գնեց կօշիկները և ուրախ ուրախ հեռացաւ: Ապա չահար կօշկակարը մէջը մնաց: Քանի մը վայրկեան արձանի պէս կրպակին մէջտեղը կ'ընդունէ յետոյ, յանկարծ

չտապով դուռն ելաւ, գոցեց կրպակին դուռը, և չունչը շիտակ կաշիի վաճառականին քովն առաւ: Օրական ապրուստին համար քիչ մը դրամ մէկ կողմ դնելով, մնացածովը երկու գոյգի կաշի առաւ և կրպակ բերաւ: Իրիկուն դէմ երկու զոյգ կօշիկ ձեւեց, դրաւ սեղանին վրայ, և կրպակը լաւ մը գոցելով՝ տուն գնաց, միտքը դնելով յաջորդ առտուն կանուխանց ելնել և գործի սկսիլ: Յաջորդ առտուն սակայն, հազիւ թէ կրպակին դուռը բացած էր, որ արդէն նշմարեց սեղանին վրայ կարւած երկու զոյգ կօշիկները: Հիացումն ու զարմանքը ալ չափ չ'ունէին: Աստնօք ալ ուզած գնովը ծախեց: Ձեռքն անցած դրամովը չորս զոյգի կաշի կրնար գնել, և աւելորդ է ըսել, թէ իրիկունը ձեւեց և առտուն կանուխ չորան ալ կարւած գտաւ, այն ալ ինչ կար: Չ'երկարցնե՞ք, մեր անբաղդ կօշկակարը բաղդաւորւեր էր: Ծայր աստիճան աղքատութեան հասնելէ վերջը, յանկարծ ոսկու հանք գտածի պէս հարստանալ սկսաւ, և դեռ անմրցելի վարպետի տնտէնն ալ վրան: Ծնունդի մօտերը իրիկուն մը, կօշկակարը կնոջն ըսաւ.

—«Եկու՛ր այս գիշեր կրպակիս մէջ ծածուկ անդ մը պահւելո՞ւնք, և տեսնե՞ք, թէ ո՞վ է, որ մեզի կ'օգնէ»—:

Այս առաջարկը սիրով ընդունեց կինը, և ամուսնուն հետ կրպակ գնաց:

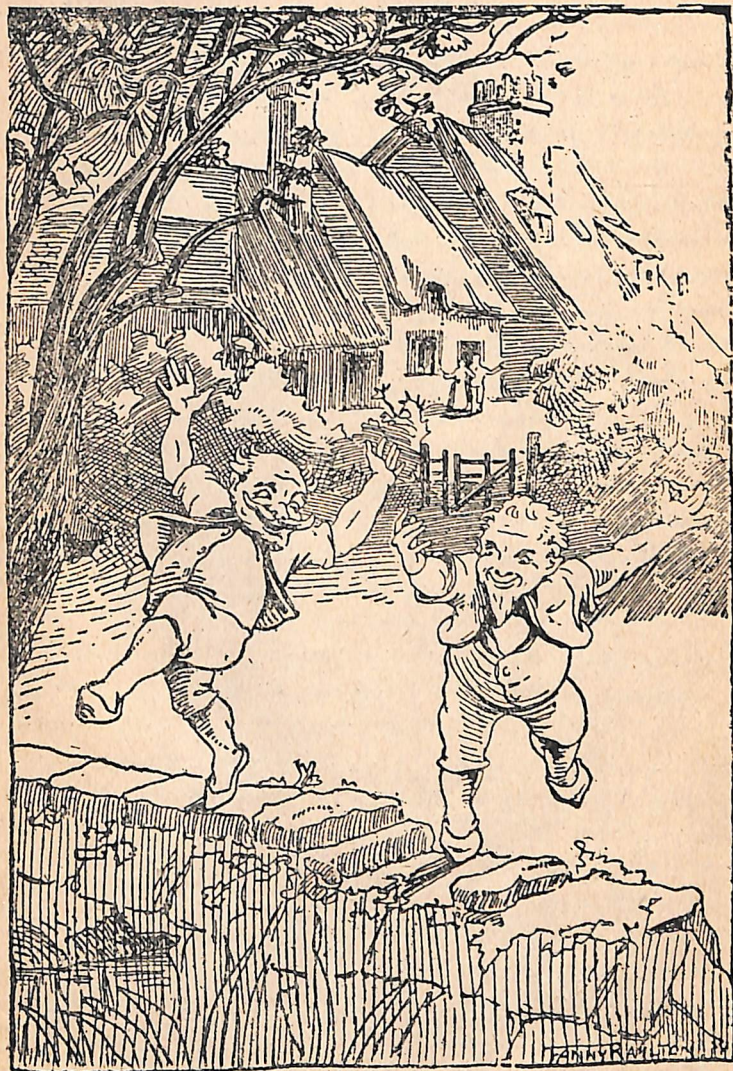
Կօշկակարը այս անդամ քսան զոյգ կօշիկ էր ձեւեր և սեղանին վրայ դրեր: Կրպակին ներսի կողմը վարագոյր մը կախեցին և անոր ետին պահ մտան:

Կէս գիշեր ըլլալուն պէս, յանկարծ երկու թզուկ մարդիկ յայտնուեցան: Աստնօք այնքան պզտիկ էին, այնքան պզտիկ, որ կարծես նորածին մանկիկներ ըլլային: Թզուկները լոյսը վառելով տեղաւորուեցան սեղանին

առջեւ և իսկոյն գործի սկսան: Կօչկակարն ու իր կինը վարագոյրի ետին շունչերը բռնած, ուշի ուշով կը հետեւէին այս տարօրինակ վարպետներու կարին: Ասոնց մանրիկ ձեռքերը իրենց ճարպիկ մատերով անքան աւրագ կը ծակէին, կը կարէին ու կը գամէին, որ կօչկակարը սքանչացած՝ չէր կրնար իր նայածքը անոնցմէ հեռացնել: Գաճաճները առանց հանգիստ առնելու կ'աշխատէին զարմանալի արագութեամբ ու կանոնաւորութեամբ, և դադրեցան միայն այն վայրկեանին, երբ բոլոր ձեւաւած կօչիկները կարւած լինցած էին: Դեռ լուսարացին բաւական կար: Թղուկները անգամ մըն ալ չորս կողմը նայեցան, և երբ համոզուեցան թէ, այլեւս բան մը չը կար կարելու, երազի նման, ակնթարթի մը մէջ անշաղտ եղան: Երբ լուսը բացուաւ, կինը տուն վերադարձաւ: Յաճախորդները կանուխանց կրպակ դալով մեծ գոմարներ տալով, մէկը միւսի ձեռքէ խելով, ժաման մը մէջ բոլոր կօչիկները գնեցին տարին: Իրիկունը, երբ կօչկակարը հարիւր դոյզ կօչիկ ձեւած տուն վերադարձաւ, կինը, որ գլխաւորաւ մէկն էր, ամուսնուն ըսաւ.

— «Այս պտուղիկ մարդիկը մեզի թշառութեան ծոցէն հանելով, քաղաքի ամենահարուստը դարձուցին, պէտք է որ մենք ալ մեր կողմէն նրախտագէտ ըլլանք: Երէկ գիշեր ես նկատեցի, որ խեղճերը վրանին տաք հագուստ չունին, և այդ բանը սիրտս կտոր կտոր ըրաւ: Ուստի ամենաթանկագին կտոր մը գնէ, և տուն ըեր, որ ես իմ ձեռքովս անոնց մէկ մէկ ձեռք գեղեցիկ զգեստ կարեմ» —,

Կօչկակարի սրտին ուղածն ըլլալով, երկու անգամ ըսել չուաւ: Իսկոյն շուկայ իջաւ և ամենաթանկագին ասւին զատելով՝ տուն վերադարձաւ: Շաբաթ մը վերջը արդէն զգեստները պատրաստ էին: Եւ իրիկուն մը

Ցատկելով ու պարելով աներեսոյք եղան:

փոխանակ ձեւած կօչիկներու, սեղանին վրայ դրին զգեստները, ու իրենք դարձեալ վարագոյրին նստին պահ մտան, դիտելու համար, թէ ի՞նչ պիտի ընեն թզուէկները:

Ճիշտ կէս գիշերին անոնք սովորականին պէս կրթպակին մէջ յայտնեցան, և լոյսը վառելով նստան սեղանին առջեւ աշխատելու: Բայց երբ կաշիի տեղ զգեստները նկատուցին, զարմացած իրար երես նայեցան և գործիքները ձեռքերէն վար դրին: Զգեստները առնելով, հասկցան թէ իրենց համար էր, իսկոյն շտապեցին հագնել: Երբ հագած լմացած էին, սկսան ուրախութիւններէն պարել, վազվառել ու ցատկել: Եւ այսպէս քանի մը վայրկեան լւարճանալէ յետոյ, յանկարծ անյայտ եղան:

Այս վայրկեանէն սկսած, կօչկակարն ու իր կիներ այլեւս թզուէկները չտեսան: Սակայն անոնց թողած գործիքներով, կօչկակարը ահագին հարստութեան տէր դարձաւ և երջանիկ ապրեցաւ իր կնոջը հետ: Եւ երբ մեռնելու եղան, իրենց ամբողջ հարստութիւնը կտակեցին որբերուն, աղքատներուն ու անբաղդներուն:

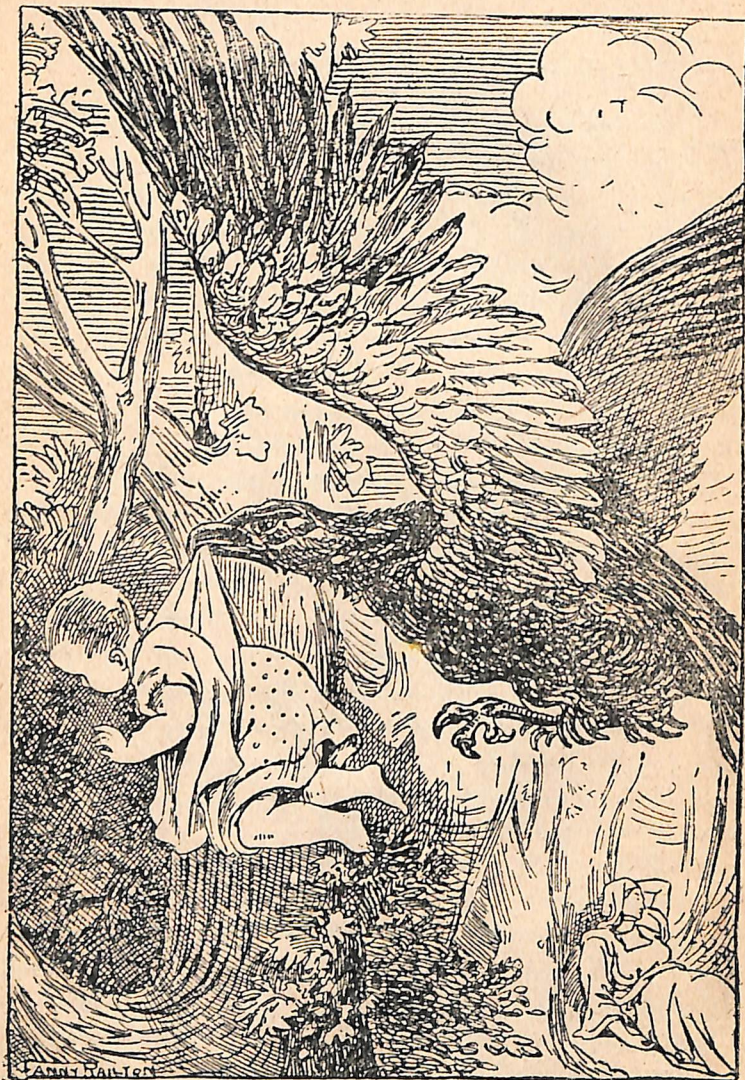
ԹՈՉՈՒՆԷ ՄԸ ԳՏՆԻԱԾ ՏՂԱՆ

Ժամանակով անտառապահ մը կար: Ասիկա որսի երթալու սովորութիւնն ունէր: Օրին մէկն ալ, երբ դարձեալ որսի էր ելած անտառի մթին խորերը, իրեն այնպէս եկաւ, թէ մանկիկ մը սաստիկ կուլար: Ականջները սրելով մօտիկ ըրաւ, ուզելով հասկնալ, թէ լացի ձայնը ո՞ր կողմէն կուգար: Երբ մտքին մէջ ճշդեց կողմը, այլեւս առանց վայրկեան մը կորնցնելու, քալերն արագութեամբ դէպի այն կողմն ուղղեց: Հոն չափ բարձր ծառի մը վրան նշմարեց լացող մանկիկը, և երկնքի վրայ տեսաւ սեւ ու խոշոր թռչուն մը, որ ծառին ուղղութեամբ դէպի ամպերը կը սաւառնէր:

Անտառապահը ճարպիկութեամբ ծառն ի վեր մագլցելով, տղան գրկած վար բերաւ: Չորս կողմը նայեցաւ տղուն մայրը գտնելու յուսով, մտածելով թէ մօրը քնացած պահուն է, որ այն սեւ խոշոր թռչունը կարողացեր էր գրկէն յափշտակել տղան: Բայց իր բոլոր փնտռտուքները անօգուտ եղան: Տղան մայրը չըկար ու չըկար: Անտառապահը քանի մը վայրկեան լուռ խորհելէ վերջը, վճռեց հետը տուն տանիլ և իրեն հոգեզաւակ ընել: Ուստի մանկիկը ամուր մը համբուրելով, դէպի տուն ճամբայ ինկաւ:

Անտառապահը բացի մէկ պտուղի սիրուն աղջիկէ մը, այս աշխարհի վրայ ուրիշ ոչ ոք չունէր: Ծամբան, գտած տղուն խոնաւ աչուէկները համբուրելով, կը խորհէր: — «Մաննիկս ոչ մայր ունի և ոչ ալ ընկեր կամ ընկերունի մը, ահա իրեն թէ քոյր թէ լոկերունի: Ասկէ աւելի լաւ մխիթարութիւն մը չէի կրնար տալ իմ որբացած ու անընկեր գառնուկիս» —:

Այսպէս ինքնիրեն խօսելով տուն հասաւ: Մաննիկը

Սիւ խոսքը բռնուն մը յալիսակամ էր եղան:

նախ օտարոտի վարեցաւ, սակայն մէկ երկու օրէն այն-
քան խոր սիրել սկաւ, որ գտնուած տղան ամէն բանէ
վեր էր իրեն համար: Երթալով երկու պզտիկներուն միջև
սրտերու այնպիսի ամուր կապ մը ստեղծեցաւ, որ ոչ
մէկ ուժ չէր կրնար ալլելս զանոնք իրարմէ բաժնել:

Սակայն գէշն այն էր, որ անտառապահը կերակուր
եփող պառաւ կին մը կը պահէր իր տունը, և որու մա-
սին կ'ըսէին, թէ կախարդ կին մըն էր: Այս կինը իրի-
կուն մը, սովորութեան հակառակ, երկու մեծ դռներով
ջուրը կրելէ յետոյ, բազմաթիւ անգամ նորէն ջրորը
գնաց եկաւ, մինչև որ պզնձէ մեծ կաթսան լցեցաւ:
Մաննիկը, որ նկատու էր պառաւ կախարդի այս ան-
բացատրելի պատրաստութիւնները, զարմացած հարցուց
անոր.

— «Ի՞նչ բանի համար այսքան շատ ջուր կը կրես» —

— «Եթէ կը խոտտանաս ինծի, որ մէկու մը բան չես
ըսիր, սրտաճառը քեզի կը յայտնեմ» — պատասխանեց
պառաւ կախարդը:

Մաննիկը խօսք տուաւ: — «Լաւ» ըսաւ պառաւը,
— «Վաղն առտու շատ կանուխ, երբ հայրիկդ անտառ
որսի երթայ, այս ջուրը ես պիտի եռացնեմ, և գտնուած
տղան մէջը նետեմ» —: Խնդճ Մաննիկը սարսափելի վա-
խէն քիչ մնաց պիտի պօռար, բայց որովհետեւ խօսք
էր տւած, ձայն, ծպտուն չը հանեց: Եւ իրաւ ալ երբ
յաջորդ առտուն կանուխաց անտառապահը որսի գնաց,
պառաւ կախարդը սկսաւ իր չար դիտաւորութիւնը դոր-
ժադրելու ետեւէ ըլլալ: Սակայն անտառապահի մեկնիլը
տղաք լսած էին իրենց անկողինն մէջ պառկած: Ման-
նիկը ալլելս չը կրնալով համբերել, բերանը բացաւ և
գտնուած տղուն այսպէս խօսեցաւ.

— «Եթէ դուն խօսք կուտաս ինծի, որ հաւատա-
րիմ ըլլաս, ես ալ քեզի յաւիտեան հաւատարիմ կ'ըլ-

լամ» — ։ Գտնւած տղան իր բոլոր սրտով խոստացաւ, և Մաննիկն ալ իսկոյն անոր յայտնեց, թէ ի՞նչ բանի համար կախարդ պառաւ իրիկունը այնքան շատ ջուր էր կրած ։ — «Իսկ հիմա» — աւելցուց ան, — «որպէսզի աշիծեալը մեզի հոս չը գտնէ, շուտ մը տեղերնէս ելլենք հագւինք, և միասին տունէն փախչինք» — ։

Ըսեմին ու ընեմին մէկ եղաւ ։ Տեղերէն ցատկեցին, հագւեցան և տունէն փախան ։

Երբ ջուրը եռալ սկսաւ, պառաւ կախարդը տղոց սենեակը մտաւ, գտնւած տղան տանկու ։ Եւ սաստիկ յուսահատեցաւ, երբ տեսաւ թէ երկուքն ալ հոն չէին ։ — «Ի՞նչ պատասխան պիտի տամ, երբ անտառապաշտուն վերադառնայ և տղաքը հոս չտեսնէ» — կ'ըսէր ինքնիրեն, ձեռքերը տորորելով ։ — «Ո՛հ, այսպէս չըլլար, պէտք է որ մարդիկ հանեմ և փնտռել տամ» — Սենեակէն դուրս գալով, մօտակայ խրճիթէն երեք մանչ կանչեց և պատելիեց, որ անպատճառ տղաքը գտնեն և տուն բերեն, ուր որ ալ գացած ըլլան ։

Երկու անմեղուկ աղջիկները անտառի խորերն էին փախած և մուծ թաւուտի մը մէջ պահւեալ ։ Երբ երեք մանչերուն դէպի իրենց թագստոցը գալը նշմարեցին, միաբերան խնդրեցին Սատուծմէ, որ անոնց աչքերուն չերեւան, և վարդենի մը դառնան ։ Վայրկեանին կատարուեցաւ իրենց խնդրանքը ։ Մաննիկը վարդենիի թուփը դարձաւ և գտնւած տղան ալ վարդ մը ։

Երբ մանչերը թաւուտը հասան, ծառերէն ու վարդենիէ մը զատ ուրիշ բան չը տեսան ։ Երկար այս այն կողմ տղաքը փնտռեցին, բայց ի դուր ։ Պարապ յոգնութենէ մը յետոյ վերադարձան և յայտնեցին պառաւ կախարդին, թէ ծառերէն ու բացւած վարդով վարդենիէ մը զատ, ուրիշ բան մը չը տեսան ։

— «Ը՛հ, ապուշներ» — պոռաց կախարդը, և սկսաւ

զանոնք յանդիմանել ու հայհոյել ։ — «Ի՞նչ վարդը քաղելու և հետերդ բերելու էիք, Դէ՛հ, գացէք հիմայ և ըսածիս պէս ըրէք» — ։

Մանչերը հովի պէս անտառ վազեցին ։

Պատիկ աղջիկները, երբ նշմարեցին մանչերու վերադարձը, և նախազգալով իրենց գլխուն գալիքը, Մաննիկը խնդրեց եկեղեցի մը դառնալ, իսկ գտնւած տղան ալ անոր մէջի սեզանը ։ Եւ ճիշդ այսպէս ալ եղաւ ։ Երբ մանչերը հասան, վարդենին իր բացւած վարդով անյայտացեր էր, անոր տեղ կը տեսնէր հին եկեղեցի մը ։

— «Գործ ունինք» — զարմացած ըսին մանչերը,

— «Վարդենին անյայտացեր է, մեզի ուրիշ բան մը չի մնար բնել, եթէ ոչ առջի անգամուս պէս դատարկածն տուն վերադառնայ» — ։

Այսպէս ըսելով ետ դարձան և տարօրինակ եղելութիւնը պառաւ կնոջ պատմեցին ։

— «Ա՛հ, դուք խենթ էք» — պոռաց կախարդը ։

— «Պէտք է որ ես անձամբ երթամ և տեսնեմ» — Եւ երեք մանչերը հետն առած, ինչալով, ելլալով ճամբայ ընկաւ դէպի թաւուտը ։

Երբ պատիկ աղջիկները բաւական հեռուէն նշմարեցին պառաւ կախարդին գալը, — «Ա՛խ,» — աղաղակեց Մաննիկը արցունքը աչքին — «Երանի՛ թէ ես լճակ մը դառնայի, և դուն պատիկ կարապ մ'ըլլայիր իմ կապոյտ ջուրերուս մէջ» — ըսեմ ու դառնալով մէկ եղաւ ։ Եւ երբ պառաւ կախարդը լճակին քովն հասաւ, ծռեցաւ որ ջուր խմէ, որովհետեւ շատ էր ծարւած ։ Կարապը մօտեցաւ ու բռնեց կախարդի մագբէն, և զայն լճակը ձգեց ։ Մանչերը սաստիկ վախցած՝ փախան կորան, իսկ պառաւ կախարդը տեղն ու տեղը խեղդւեցաւ ։

Այն ատեն պատիկ աղջիկները դարձեալ իրենց մարդկային կերպարանքն ստացան և ուրախ դարձան տուն վերադարձան ։ Մինչեւ խորին ձերութիւն միասին և երջանիկ ապրեցան, ու երբ մեռան, կտակ ըրին, որ զիրենք թաւուտին մէջ թաղեն, հո՛ն, ուր վարդենին էր իր բացւած սիրուն վարդով ։

ԵՐԱԽՏԱԳԷՏ ԱՆԱՍՈՒՆՆԵՐԸ

Ատենօք գթասիրտ մարդ մը կար, որ գրեթէ աղքատ էր: Ասիկա աշխարհի մեծութեան ու գեղեցկութեան մասին չատ էր լսել, ուստի և ցանկացաւ, որ ինքն ալ անգամ մը տեսնէ: Ունեցած չունեցածը հաւաքեց, ծախեց ծխեց, և ընդ ամէնը քանի մը ոսկի դրամ գրպանը դրած՝ ճամբայ ելաւ, գեղեցիկ ու ընդարձակ աշխարհը տեսնելու փափաքով: Շատ չանցած գիւղ մը հասաւ, ուր զարմանքով տեսաւ, թէ ինչպէս գիւղին պատանիները փողոցէ փողոց կը վազվզէին, աղաղակներ արձակելով: — «Ի՞նչ կայ, ի՞նչ է պատահիր» — հարցուց միւր մարդը անոնց:

— «Տեսէ՛ք» — պատասխանեցին անոնք — «Մուկ մըն ենք բռնած, և մեր հաճոյքին համար անոր պարել կուտանք: Նայեցէ՛ք, նայեցէ՛ք, որքան ծիծաղաշարժ է, ինչպէս կը ցատկուտէ» —:

Իայց մեր ճամբորդը գթաց խեղճ անասնիկին վրայ, և անոնց ըսաւ. — «Ես ձեզ դրամ կուտամ, մուկը ազատ ձգեցէ՛ք» —: Իրաւ ալ քսակը հանեց և քիչ մը դրամ տալով ազատեց խեղճ մուկը իր չարչարանքէն: Մուկը, երբ զգաց, թէ զինքն այլեւս չեն հալածեր, աւապարանքով փախաւ և մօտերը գտնուող ծակէ մը ներս սողալով՝ կորուեցաւ:

Յետոյ այս գիւղէն դուրս ելլելով, ուրիշ գիւղի մը միջով անցաւ: Հոս ալ տեսաւ, որ շատ մը աղաք էչ մը բռնած՝ զանազան ոստումներ ընել կուտային անոր և ճաթելու չափ կը խնդային վրան: Մէկ քանին ոտքերով կը զարնէին, ուրիշներ սրածույր փայտերով կը մխթէին, այնպէս որ խեղճ կենդանիին վայրկեան մը հանգիստ

Դրամ տալով ազատեց որդը

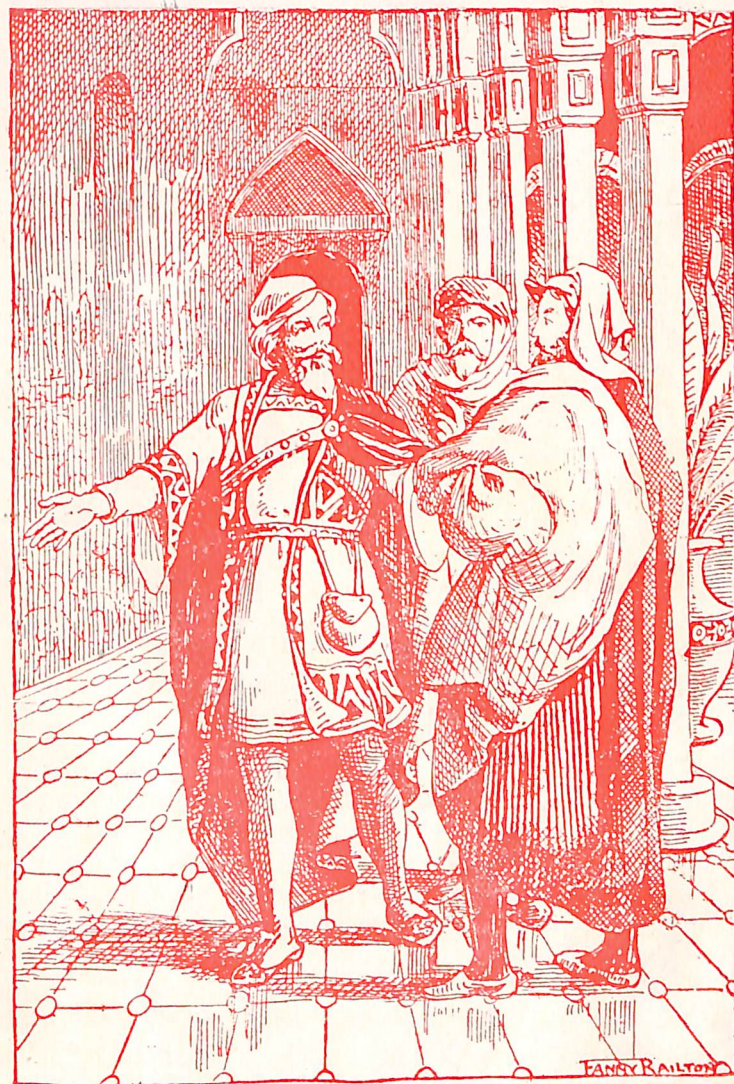
չէին ձգեր: Այս բանին չը դիմանալով, մեր ճամբորդը դարձեալ քիչ մը դրամ տուաւ և էջը ազատեց անոնց ծաղր ու ծանակէն, մանաւանդ անգուլթ հարւածներէն:

Ասկէ վերջը եկած գիւղին մէջ, երկուստարդները արջ մը պարելու էին վարժեցուցած: Հետն ինչալով կը ստիպէին որ արջը մուտայ, և չափազանց գոհ էին այս բանէն: Ասոնց ալ մեր ճամբորդը քիչ մը դրամ տալով՝ ազատեց արջը, որ չորս թաթերուն վրայ դարձեալ քալելով, գոհ և ուրախ վազեց դէպի մօտակայ անտառը:

Այս գիւղին շատ մօտը ընդարձակ և սիրուն քաղաք մը կար: Մեր ճամբորդն ալ շիտակ հոս եկաւ: Եւ որովհետեւ դրամը այլեւս սպառած էր, ուստի վճռեց աշխատիլ քիչ մը տտեն, դրամ հաւաքել և իր ճամբորդութիւնը նորէն շարունակել:

Ամիս մը աշխատելէ յետոյ սակայն, գործին տէրը չ'ուզեց քնաւ դրամ վճարել իրեն: Մեր ճամբորդը նախ խնդրեց և յետոյ աղաչեց, որ իրեն պէս աղքատ մարդու մը քրտինքի իրաւունքը չը կտրէ: Բայց երբ տեսաւ, թէ անօգուտ էր, արդար բարկութեան մէկ վայրկեանին բռնեց աղւոր մը տփեց իր անիրաւ ու չար տէրը: Այս աղմուկին վրայ, ոստիկանները գալով ձերբակալեցին մեր ճամբորդը և շիտակ բանտ տարին: Եւ որովհետեւ չկայ աշխարհիս վրայ տեղ մը, ուր արդարութիւնը գործադրեն, այնպէս ալ հոս, դատաւորները վճռեցին մեր ճամբորդը անտուկի մը մէջ փակել և ջուրը ձգել: Այս անտուկի կափարիչը ծակծկւած էր, օդ ներս մտնելու համար, և մէջը կտոր մը հաց ու աման մը ջուր էին դրած:

Մեր խեղճ և անմեղ ճամբորդը զլուխը զարմանքով շարունակ շարժելով, մտաւ անտուկին մէջը: Ոստիկանները կափարիչը ամուր մը կղպելէ վերջը, զայն ջուրը նետեցին, ինչպէս որ դատաւիճիւն էր: Եւ երբ ճամբորդը

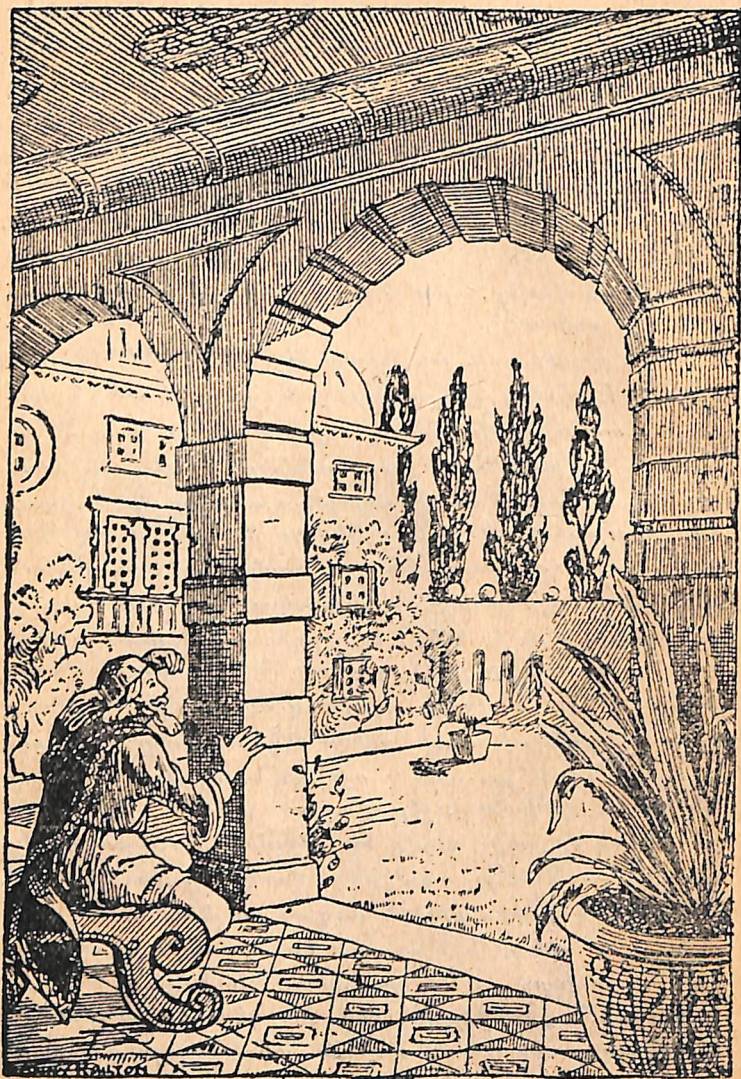

Վանաւականները պալատ երախեց

տխուր տրտում մտուկին մէջ նստած ջրի հոսանքնի վար կ'երթար, զգաց յանկարծ, որ մտուկը եղերքին դէմ կ'առնէր, և բան մը փակաղակը կը քաշէր, կը խառնէր, կը խածնէր: Որքան մեծ եղաւ զարմանքը, երբ քիչ վերջը պարզ լսեց փակաղակին քարերու վրայ իյնալն ու կափարիչին բացելը: Իսկոյն մտուկին մէջէն ելերքը ցատկեց և հիացումով հոն տեսաւ իր երեք հին բարեկամները՝ մուկը, էշը և արջը, որոնք շտապեր էին օգնութեան վազել, որովհետեւ ինքն անոնց նկատմամբ բարի էր գտնւած:

Այս բոլորը շատ լաւ, բայց հիմա ի՞նչ ընելին չէին գիտեր: Խորհուրդ ընելու նստեցան. և յանկարծ նշմարեցին, որ հաւկիթի նմանող ձերմակ սիրուն քար մը կը լողայ ջրին վրայ: Արջը քարը տեսնելուն պէս աղաղակեց. — «Բաղդը մեզի կը ժպտի, այս քարը կախարդական քար մըն է, և զայն ունեցողը ինչ որ ցանկայ նոյն վայրկեանին կը կատարուի» —: Ծամբորդն այս լսելուն պէս քարը ջրէն հանեց, և ցանկացաւ ունենալ պալատ մը, պարտէզ մը և ձիեր: Եւ հազիւ թէ բերանը գոցած էր, երբ ինքզինքը չքեղ պալատի մը մէջ նստած գտաւ, ընդարձակ ու գեղեցիկ պարտէզ մը շուրջը և ընտիր ձիերով լեցուն ախոռներ անոր մէկ անկիւնը: Եւ այս բոլորը այնքան հրաշալի, այնքան երազական էին, որ ան նայելէ և հիանալէ չէր կշտանար բնաւ:

Քանի մը ամիս վերջը այս կողմով վաճառականներ անցան. — «Տեսէ՛ք, տեսէ՛ք» — ասոնք իրարու կ'ըսէին, — «Շքեղ պալատը, վերջին անգամ որ մենք ասկէ անցանք, հոս ամայի և անապատ էր, աւազէն զատ ուրիշ բան մը չը կար» —: Եւ որովհետեւ չափազանց հետաքրքիր էին գիտնալ, թէ այս ի՞նչպէս էր պատահեր, ուստի պալատին դուռը զարկին տեղեկանալու համար: Պալատին երջանիկ տէրը դուռը բացաւ: Երբ հարցուցին, թէ ե՞րբ է չինել տւած այս փառաւոր պալատը:

Ինքզինքն զգաւ հրաւարի պալատի մը մէջ,
սփանջելի պարտէզով

Ճամբորդը պատասխանեց, թէ — «Ինքս չեմ չինել տւած, և ոչ ալ ուրիշ մը, կախարդական քար մը ունիմ, այս պալատը անոր հրաշքն է» — «Այս ինչ տարօրինակ քար մը բլլալու է» — ըսին վաճառականները ինքնիրենց։ Ճամբորդը նկատելով անոնց դարմանքն ու հետաքրքրութիւնը, խնդրեց որ հաճին ներս մտնել և քարը տեսնել։

Վաճառականները կրկնել չուէին հրաւերը, և ներս մտան։ Երբ քարը տեսան, բուռն ցանկութեամբ վայն գնել ուզեցին, և իրրեւ գին, առաջարկեցին բոլոր իրենց ապրանքները, ինչ որ հետերնին ունէին։ Մեր ճամբորդը չր կրնալով անոնց աղաչանքը մերժել, քարը փոխեց թանկարժէք ապրանքներուն հետ։

Բայց հագիւ թէ քարը ձեռքէն ելած էր, որ աւրն-թօրթի մը մէջ ամէն բան դարձեալ անյայտագաւ, ինչպէս որ նոյն ձեռով ալ եղած էր։ Եւ դարձեալ մեր խեղճ ճամբորդը ինքզինքը գտաւ կղզւած անտուկին մէջ լանտարիււտ, քովը կտոր մը ցամաք հաց և աման մը ջուր։ Իր հին և հաւատարիմ բարեկամները՝ մուկը, էշը և արջը, երբ պատահած զժախտութիւնը տեսան, իսկոյն օգնութեան փութացին։ Բայց չուտով համոզեցան, թէ այս անգամ իրենց ուժերէն վեր էր փակազակը կտորել, որովհետեւ այս երկրորդը շատ աւելի հաստատուն էր, քան առաջինը։ Ուստի արջն ըսաւ — «պէտք է որ մենք դարձեալ կախարդական քարը գտնանք, եթէ ոչ մեր բոլոր ճիգերը անօգուտ կը մնան»։

Այս բոլորը պատահած միջոցին, վաճառականները հանգիստ շտամ էին հինին տուր չինւած աւելի փառաւոր պալատի մը մէջ։ Առանց տեսնորդ ժամանակ կորսնցնելու կենդանիները դէպի նոր պալատը ճամբայ ինկան։ Երբ արդէն մօտեցած էին՝ արջն ըսաւ. — «Մուկ, ներս մտիւ և ճամբաներն ու սանդուխտները լաւ մը աչքէ անցուր, տես թէ ինչպէս պիտի գործի սկիւնք, զո՞ւն պտորտիկ ես, ոչ ոք քեզի չի նշմարեր»։

Մուկը ներս մտաւ, և քիչ վերջն եկաւ ու՝

—«Անօգուտ է»— ըսաւ տխուր ձայնով մը, — «Ես ամէն կողմ նայեցայ, նոյն իսկ սրահն ալ աչքէ անցուցի: Կախարդական քարը կարմիր մետաքսէ հիւսւած կապով մը կախւած է մեծ հայելիին տակը, և որու չորս կողմը պահապաններ կան, մանաւանդ վախցայ մեծ կատուէ մը, որ կրակի պէս շողացող աչքերով շիտակ ինծի կը նայէր» — : — «Վերադարձիր» — ըսին միւսները, — «Ես սպասէ մինչեւ որ պալատին մեծ տէրը պառկի և քնանայ: Այն ատեն ծակէ մը ներս կը սողաս, և մինչեւ անոր անկողինն քովը կ'երթաս: Երբ այս ամէնը բերեալ ես, անոր քիթը կը խածնես և մաղերէն կը քաշես» — :

Մուկը վերադարձաւ և ճիշդ ասպէս ըրաւ, ինչպէս որ իր ընկերները իրեն պատւիրեր էին: Պալատին տէրը սարսափելի բարկացած՝ տեղէն վեր ցատկեց, և քիթը չփելով կը պոռար բարձրաձայն. — «Այս կատունները բանի մըն ալ պէտք չեն գար, կը ձգեն որ մկները մինչեւ անկողինս գան, քիթս խածնեն և մաղերս փրցնեն» — : Եւ կատուին պոչէն բռնելով սենեակէն դուրս նետեց կառղած:

Յաջորդ գիշերը, երբ տէրը քնացաւ, մուկը դարձեալ սենեակը սողաց, և սկսաւ արագ արագ կարմիր մետաքսէ թելը կրծել, ուրկէ կախարդական քարն էր կախւած: Երկար չանցած թելը կտրեցաւ, և քարը վար իյնալով՝ գլորեցաւ մինչեւ դուռը: Բայց խեղճ պտրտիկ մուկը չարաչար աշխատանքէն սաստիկ յոգնած էր, ուստի պահ մտած ընկերներուն ըսաւ. — «Մէկդ մօտեցէք և քարը վերցուցէք» — : Իսկոյն էլ իր ոտքն երկընցուց և քարը աւելի առաջ քաշեց, իսկ արջն ալ դայն իր թաթին մէջ առաւ պահեց: Երեքով միասին այլեւս առանց ետեւին նայելու դէպի գետը վազեցին: Սակայն կախարդական հրաշագեղ պալատը քարին հետ նոյն վայրկեանին չքացեր էր: Երբ գետին եղերքը հասան, էլ յուսահատ դէմքով մը ըսաւ. — «Հիմա ինչպէս անտուկին քովը պիտի հասնինք» — :

— «Դիւրին է» — պատասխանեց արջը, — ես շատ

չաւ լողալ կրնամ. դուն, էլ ընկեր, քու առաջի ոտքերդ ուսերուս դիր: Գեղի լաւ պահէ և քարն ալ բերանդ առ: Իսկ գալով քեզի, մուկ ընկեր, դուն ալ կրնաս աջ ականջիս մէջ մտնել» — :

Երբ այս կարգադրութեամբ պատրաստ էին, արջն սկսաւ լողալ: Բայց դուն տես բանը, որ վայրկեան մը վերջը, գնաց եկաւ այս նեղ պարագային բռնեց առջին պարծենկոտութիւնը: Ինքզինքը փառաբանելով կ'ըսէր. — Մենք քաջեր ենք, այնպէս չէ՞, սիրելի էս: Քու կարծիքդ ինչ է» — Բայց էլ բերանը չը բանալու հարկադրուած ըլլալուն, ձայն չէր հաներ: — «Ինչո՞ւ ինչի չես պատասխաներ» — , կը շարունակէր արջը, — «դուն բաւականին անկիրթ մէկն ըլլալու ես, քանի որ չես պատասխաներ քեզի հետ խօսողին» — :

Այս յանդիմանական խօսքերուն վրայ էլը այլեւս չը կրցաւ երկար պահել լեզուն, և բերանը բացաւ: Բայց հազիւ թէ խեղճ բերանը բացեր էր, և անա կախարդական քարը նորէն ջուրն ինկաւ:

— «Ես քեզի պատասխանել չէի կրնար» — ըսաւ էլը. — «որովհետեւ քարը բերանս էր, ակռաներուս ետեւը, և անա հիմա կորսեցաւ ան, մեղաւորը դուն ես» — :

Արջը շատ ամչցաւ իր ըրած յիմարութեան վրայ, բայց դիրքը պահելով ըսաւ. — «Հոգ չէ՛, միջոց մը կը խորհինք դարձեալ դայն իսկոյն գտնելու» — : Եւ դէպի եղերք դարձաւ լողալով, Երբ ցամաք էին ելած, խորհուրդի նստեցան, և վճռեցին ձայն տալ բոլոր գորտերուն, մեծով պզտիկով, և անոնց յայտնել, — «Շատ մը քարեր բերէք, որ հաստատուն պատ մը շինենք, որպէս զի դուք պաշտպանւած ըլլաք ձեր թշնամիներուն դէմ» — :

Գորտերը այս հրաւերն ընդունելով՝ եռանդով գործի կ'պան, և ամէն կողմերէ քարեր բերին, ծեր ու խոշոր գորտ մը դանդաղօրէն եկաւ վերջապէս, ետեւէն քաշելով կախարդական քարը: Երբ արջը տեսաւ այս բանը, ուրախութենէն սկսաւ ցատկել ու պտրել, էչն ալ հասկնա-

Բոլոր գործերուն ձայն ելին

լով արջի ուրախութեան պատճառը, ինքն ալ սկսաւ իր բոլոր ուժերովը զուլ: — «Մենք գտանք մեր փրկաւորը» — պարելով շարունակ կը պօռար արջը: Վերջը ծեր գորտէն քարն առնելով, անոր շնորհակալութիւն յայտնելով՝ յանձնարարեց որ երթայ յայտնէ իր բոլոր բարեկամներուն, թէ գործը լաւ կ'ընթանայ, թող այլ եւս նեղութիւն և յոգնութիւն չը քաշեն: Եւ նաեւ այն թէ, այժմ շատ ժամանակ է՝ ունինք, վերադարձին պատը կը շինենք:

Յետոյ մեր երեք ծանօթները, առաջւան դիրքով, սկսան արագութեամբ դէպի սնտուկը լողալ, զոր բացին կախարդական քարին շնորհիւ: Եթէ վայրկեան մը ուշ հասած ըլլային, խեղճ և բարի ճամբորդը սովամահ եղած պիտի գտնէին սնտուկին մէջ: Որովհետեւ շատոնց էր, որ հացը պարպած էր և ջուրը լմնցած: Մտածումէն, սարսափէն ու անօթութենէն կիսամեռ ճամբորդը, երբ քիչ մը կաղզուրեցաւ, քարը ձեռքն առնելով՝ համբուրեց գայն և ցանկայաւ, որ ինքզինքը նորէն այն պալատին մէջ տեղափոխուած գտնէ:

Վայրկեան մը վերջը ցանկութիւնը կատարուած էր: Ինքը բաղմած էր հոյակապ պալատին ամենաշքեղ սրահներէն մէկուն մէջ: Շուրջը պարտէզն էր դարձեալ հազարան ծառերով ու ծաղիկներով, ինչպէս նաեւ օխոռները, ուր կապած ընտիր ձիերու երամները, իրենց աշխոյժ վրնչիւններով օդը կը թնդացնէին:

Երեք երախտագէտ կենդանիները պալատին մէջ մնացին մինչեւ իրենց շունչը փչելը:

Իսկ ճամբորդը այս դառն փորձէն յետոյ բնաւ չը դադրեցուց իր բարութիւնները: Շուտով իր պալատը եղաւ ապաստանարան մը աշխարհի բոլոր աղքատներուն զրկւածներուն և թշուառներուն համար: Մինչեւ հիմա ալ կը շարունակէ ան իր անսահման բարութիւնն ու բերարութիւնները, եթէ միայն քարը ձեռքէն չէ հանած:

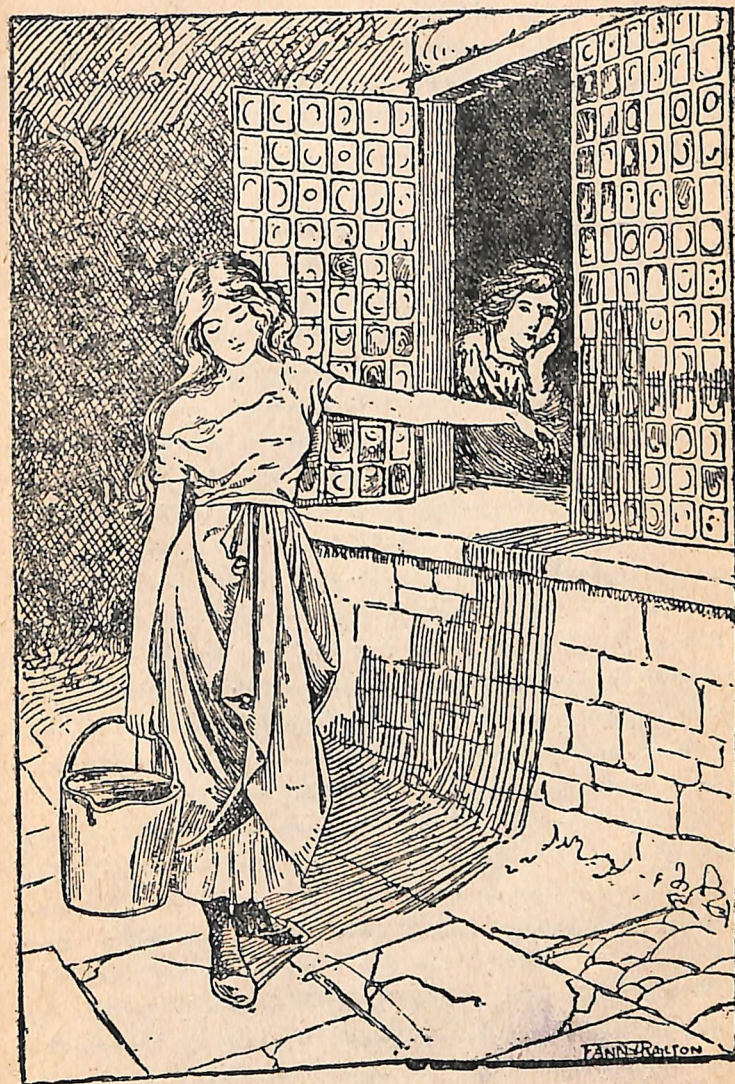
ՄԱՅՐ ՇՈԼԼԷՆ ԵՒ ՈՍԿԷ ԱՆՁՐԵՒԸ

Ժամանակով այրի կին մը կար, որ երկու աղջիկ ունէր: Ասոնցմէ մէկը զմայլելի գեղեցկութիւնով մը օժտուած էր և չափազանց աշխատասէր, միւսը սաստիկ տգեղ էր և շատ ծոյլ:

Բայց և այնպէս, այրի կինը տգեղ ու ծոյլ աղջիկն էր, որ շատ աւելի կը սիրէր, որովհետեւ ան իր հարազատ աղջիկն էր, մինչդեռ միւսը երկրորդ ամուսինն էր հետը բերած: Խորթ աղջիկը պարտական էր տան բոլոր գործերը տեսնել: Գոնէ հետը քիչ մը լաւ վարէին. «՛, ռ՛, ընդհակառակը, թէ՛ անասունի պէս կը բանեցնէին, և թէ միեւնոյն ատեն անիկա խորթ մօրն ու քրոջը աչքերուն փուշն էր: Այս խեղճ աղջիկը ստիպւած էր առտւան ծէգին, աքլորներու կանչին հետ, անկողինէն ելլել և տունը հոգալ, ջուր կրել և ուրիշ գործեր տեսնել: Երբ ասոնք աւարտած էր, պարտաւոր էր առանց հանգստանալու երթալ ճամբու եզերքի ջրհորին քովը նստիլ և ճախարակով թել մանել ամբողջ օրը: Երբ ինքը այսպէս չարաչար կ'աշխատէր, միւսները իրենց փափուկ անկողիններուն մէջ «խը՛ռ, խը՛ռ» — կը քնանային:

Այնքան շատ կը մանէր, այնքան շատ, որ արիւնը մատերէն դուրս կը ցայտէր: Եւ դեռ խորթ մայրն ու քրոջը զինքը կը յանդիմանէին, անօթի կը պահէին և կը ձեծէին:

Օր մը, մատերը այնքան շատ արիւնեցան, որ ճախարակը կարմիր ներկեցաւ: Աղջիկը սարսափահար, զայն իսկոյն ջուրը կոխեց լալու համար, որովհետեւ գիտէր գլխուն գալիքը: Բայց խեղճին անբաղդութիւնը

Խեղճ աղջիկը խորթ մօրն ու քրոջը աչքերուն փուշն էր

տես, ճախարակը ձեռքէն սահելով՝ ջրհորին խորն ան-
յայտացաւ։ Սկսուա բարձրաձայն լալ և տուն վազել,
պատմելու համար անցած դարձածը։ Խորթ մայրը լսելով
արկածը, սաստիկ յանդիմանեց և ըսաւ անգուլթ կեր-
պով. — «Ինչպէս որ կորանցուցիր, դնա՛ ա՛յնպէս ալ գը-
տի՛ր։ Զ'ըլլայ որ իմանամ, թէ առանց ճախարակին տուն
ես վերադարձեր» —։ Ասոր վրայ յուսահատ աղջիկը ջր-
հորին քովը վերադարձաւ, առանց կարողանալու միջոց
մը խորհիլ, թէ ի՞նչպէս ճախարակը հորէն հանէ։

Երբ այսպէս իր անկարողութեան մէջ, խոր վիշտէն
կը տառապէր, յուսահատաբար ինքզինքը հորը նետեց,
և մինչեւ յատակն իջաւ։ Երբ խելքը գլուխն եկաւ,
ինքզինքը գտաւ հրաշագեղ մարգագեղանի մը մէջ, ուր
արեւը անմահն պայծառութեամբ մը կը շողողար, և
ուր հազարան ծաղկունք դրախտային բուրմունք մը կը
տարածէին չորս կողմը։ Աղջկան այնպէս կը թւէր, թէ
քաղցր երազի մը մէջ կը գտնէր։ Կամաց կամաց սկսաւ
մարգագեղանին երկայնքն ի վեր առաջանալ։ Բաւակա-
նին քալելէ յետոյ, հասաւ փուռի մը առջեւ, որ լսփ
լեցուն էր հացով։ Հացը կ'աղաղակէր. — «Հանէ՛ զիս,
հանէ՛ զիս այստեղէն, եթէ ոչ կ'այրւիմ։ Բաւական ա-
տեն է, որ եփւելու եմ դրւած» —։ Այս որ լսեց իս-
կոյն վազեց և հացը դուրս քաշեց։

Ի՛նչ մը աւելի անդին, ծառ մը տեսաւ խնձորներով
ծածկւած, և ծառը իրեն կ'աղաղակէր. — «Ծնցէ՛ զիս,
ցնցէ՛ զիս։ Իմ բոլոր խնձորներս հասած են» —։ Եւ աղ-
ջիկը ծառը ցնցեց։ Իսկոյն հազարաւոր խնձորներ վար
թափեցան, այնպէս որ մէկ հատիկ անգամ վրան չը
մնաց։ Վերջապէս պղտիկ խրճիթի մը քովն եկաւ, ուր
կարճահասակ պառաւ մը դուռնէն դուրս կը նայէր։ Այս
պառաւը սարսափելի մեծ ակռաներ ունէր, և որովհե-
տեւ ասոնք ժանիքներու պէս դուրս ցցւած էին, աղ-

ջիկը լիզապատառ ուզեց փախչիլ, բայց պառաւը անոր
ետեւէն կանչեց. — «Մի՛ վախնար, իմ սիրունիկ պըզ-
տիկս, քովս կեցիր։ Եթէ կը համաձայնիս ինծի հետ
այսրիլ և իմ տանս գործերը մաքրութեամբ ընել, ես
քու նկատմամբ բարի կ'ըլլամ, և քեզի լիառատ կը
վարձատրեմ։ Միմիայն մասնաւոր խնամք պիտի տաս
անկողինս լաւ յարգարելու։ Ամէն առտու պիտի թափես
անկողինս և աղւոր մը ձաղկես, այնպէս որ փետուրները
մէջէն թռչին։ Որովհետեւ երբ անկողինս փետուրները
թռչին, մարդիկ կ'ըսեն թէ ձիւն կուգայ։ Ես Մայր
Հօլլէն եմ *),

Պառաւը այնքան հաճելի ձեւով մը կը խօսէր, որ
աղջիկը համաձայնեցաւ քովը մտնալ և աշխատիլ։

Աղջիկը մեծ խնամքով և ուշադրութեամբ կը կու-
տարէր իր աշխատոնքները, պառաւին աչքը մանելու և
անոր սիրելի ըլլալու համար։ Մասնաւորապէս ամէն առ-
տու կը թափէր ու կը ձաղկէր անոր փետուրէ անկո-
ղինները։ Այսպէսով նախանձելի և երջանիկ կեանք մը
կը վարէր հոն։ Ոչ մէկ վէճ, ոչ մէկ յանդիմանութիւն
կամ բարկացած խօսք չէին խանգարեր իր անցուցած
խաղաղ կեանքը։ Մինչդեռ իր խորթ մօրը քով ասկէ
աւելի չարաչար կ'աշխատէր ու կէսանօթի կը մնար,
հոս, ընդհակառակը, աւելի քիչ կ'աշխատէր, և կերածն
ալ ամէն օր կարմրեցուցած միս էր, զանազան ախորժա-
համ բանջարեղէններով, պտուղներով ու անուշեղէննե-
րով միաւրին։

Սակայն այնպէս պատահեցաւ, որ պառաւի քով
երկար ատեն մնալով՝ կամաց կամաց տխրիլ սկսաւ, յի-
շելով իր մայրենական տունը։ Ծիշդ է, թէ հոն օր ու
արեւ չէր տեսներ, և հոս բիւր անգամ հանգիստ էր ու

(*) Դեռ այսօր ալ, Գերմանիոյ որոշ մասերուն մէջ, երբ ձիւն
կուգայ կ'ըսեն. — «Մայր Հօլլէն իր անկողինը կը շտկէ» —

երջանիկ, սակայն հոն գոնէ իր հօր և մօր դերեգմանները այցելել կրնար, և անոնց հողաթումբերու ծաղիկները խնամել, որոնք իրեն միակ մխիթարութիւնն էին, և որոնց պատմելով իր քաշած տառապանքները, գաղտնի և անբացատրելի հաճոյք մը կ'ըգգար: Հոս չէր տառապէր, բայց և այն հաճոյքէն ալ զրկւած էր: Ուստի սրտին մէջը բուն դրած հայրենացաւը չը կրնալով խեղդել, օր մը ըսաւ Մայր Հօլլէին:

— «Ճիշդ է որ խորթ մօրս տունը ես յաճախ տառապած եմ, ինչպէս նաեւ ճիշդ է, որ հոս շատ երջանիկ եմ, սակայն չը պիտի կարենամ այլեւս երկար մընալ» — :

Մայր Հօլլէն անոր պատասխանեց. — «Ես երջանիկ եմ տեսնելով, որ մայրական տունդ կը վիստուես. և որովհետեւ ինձ հաւատարմօրէն ծառայեցիր, ուստի անձամբ քեզի ճամբայ ձգելու պիտի ընկերանամ» — :

Այս ըսելով բռնեց աղջկան ձեռքէն և զայն առաջնորդեց մեծ դռան մը տակը: Եւ երբ այս դուռը բացւեցաւ և աղջիկը սեմէն անցաւ, պատրաստ իր քայլն առնելու, յանկարծ ոսկէ անձրեւ մը տեղաց: Ոսկիները կը կպչէին մազերուն, զգեստներուն և մարմնին վրան. այնպէս որ շատ չը տեսած ոտով գլխով ոսկիներով ծածկուեցաւ:

— «Այս բոլորը քուկդ են» — ըսաւ պառաւը, — «որովհետեւ դուն աշխատասէր էիր» — : Այս ըսելով ամոր յանձնեց նոյնպէս ջրհորն ինկած ճախարակը: Յետոյ դուռը աղջկան վրայէն գոցւեցաւ: Աղջիկը չուրջը նայեցաւ, թէ ո՞ւր կը գտնէր, և մեծ եղաւ զարմանքը, երբ հաստատեց, թէ իր մայրական տունէն շատ չէր հեռացած: Աճապարանքով իրենց բակը մտաւ, և աբլորը որ աղբիւրին վրան էր թառած՝ սկսաւ կանչել,

Ոսկէ անձրեւ մը

—«Կուկուլի կո՛ւ, կուկուլի կո՛ւ

Աղւոր աղջիկ, բարով եկար դու»—

Աղջիկը տունէն ներս մտաւ և ուղղակի մօրը քով գնաց։ Եւ որովհետեւ ամբողջովին ոսկիով էր ծածկւած, ուստի և սիրով ընդունեցաւ։ Եւ երբ մայրը մանրամասն տեղեկացաւ, թէ ի՞նչ միջոցով էր ձեռք բերեր այսքան հարստութիւնը, միեւնոյն բաղդաւորութիւնը սկսաւ ցանկալ իր հարազատ աղջկան համար, և այդ վայրկեանէն ուղեց, որ ան ալ ջրհորին քով թել մանէ։ Տգեղ և ծոյլ աղջիկը նախանձէն մղւած յանձն առաւ ճախարակը ձեռքն առնել։ Բայց որովհետեւ չէր ուղեր աշխատիլ, ուստի ճախարակով մատը քիչ մը ծակեց. և յետոյ սիրտ ըրաւ նաեւ ձեռքը փռելն ու մէջ կոխել հանել, որպէսզի այնքան արիւնի, որ կարողանայ ճախարակը կաս կարմիր ներկել։ Երբ այսքանը ըրէր էր, ճախարակը ջրհորը նետեց, ինքզինքն ալ ետեւէն։

Ինչպէս գեղեցիկ աղջիկը, ինչն ալ, երբ խելքը գլուխն եկաւ, ինքզինքը հրաշագեղ մարգագետնի մը մէջ գտաւ, և միեւնոյն ճամբան բռնած առաջացաւ։ Երբ փռուին առջեւն հասաւ, հացը սկսաւ ազաղակել. —«Օ՛, հանէ՛ զիս, հանէ՛ զիս այստեղէն, եթէ ոչ կ'այրիմ։ Արդէն բաւական ատեն է որ եփւելու եմ դուրս»—

—«Արւոր նայեցէ՛ք, մէյ մը»— ըսաւ ծոյլը, —«Քեզի համար ձեռքերս պիտի աղտոտեմ»—

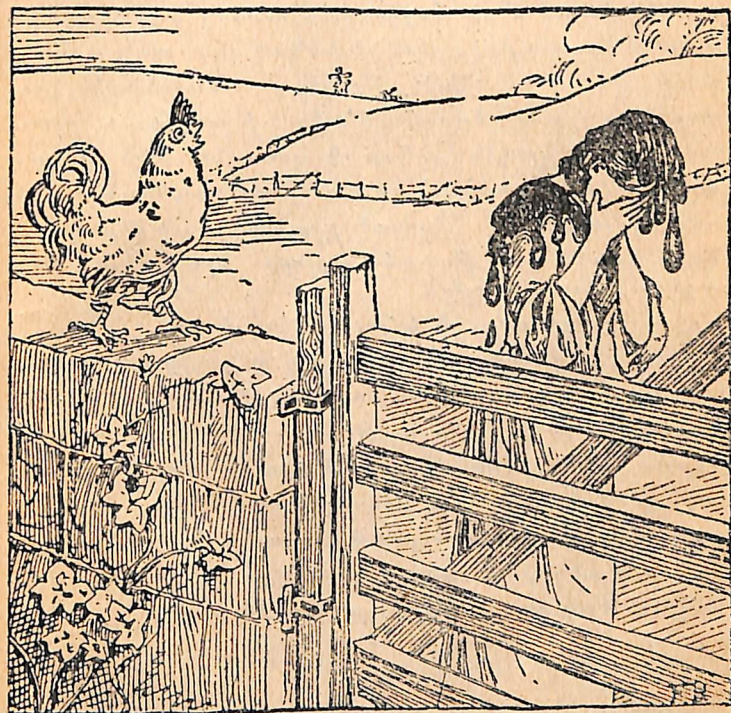
Եւ իր ճամբան շարունակեց։

Յետոյ խնձորենիին քովն եկաւ, որ կ'աղաղակէր իրեն. —«Մնցէ՛ զիս, ցնցէ՛ զիս, որովհետեւ բոլոր խնձորենիս հասած են»—

—«Ի՛նչ յիմարութիւն» — պատասխանեց ծոյլը, —«Եթէ յանկարծ մէկ քանին գլխուս ինան»—

Եւ իր ճամբան շարունակեց։

Վերջապէս հասաւ Մայր Հօլէի խրճիթը։ Եւ որովհետեւ խորթ քրոջմէն արդէն լսած էր անոր ժանիքածեւակուաներու մասին, տեսած ատենը բոլորովին չը վախցաւ. և ընդունեց յօժարակամ անոր քով ծառայել։ Առաջին օրը, ինքզինքը շատ լաւ պահեց, շատ աշխատեցաւ, և ամէն բան ըրաւ ինչ որ պառաւը կարգա-

դրեց, որովհետեւ միշտ անոր տալիք ոսկիներու մասին կը մտածէր։ Բայց յաջորդ օրը սկսաւ ծուլանալ, իսկ երրորդ օրը՝ ա՛լ աւելի։ Այլևս չէր ուղեր մէկ անգամէն անկողնէն ելլել, երբ պառաւը ձայն կուտար։ Ասկէ զատ պառաւի անկողինը շատ գէշ կը շտկէր, և լաւ չէր թա-

փեր ու ձաղկէր, որպէսզի փետուրները մէջէն թռչէին:

Այս բոլորը միասին սաստիկ բարկացուցին պառաւը այն աստիճանի, որ ստիպւած կղաւ զայն քովէն հեռացնել: Բայց այս բանին աղջիկը գաղտնի կ'ուրախանար, որովհետեւ կը մտածէր, թէ ոսկէ անձրեւը իր վրան ալ թափւելու ժամանակը այլեւս հասած է: Ուստի Մայր Հօլլէն առաջնորդեց ծոյլ աղջիկը մինենոյն դռան քով, ուր, փոխանակ ասկէ անձրեւ թափելու վրան, սեւ ձիւթ թափեց: — «Ահաւասիկ քու վարձքդ, ըրած ծառայութեանդ փոխարէն» — ըսաւ պառաւը, և վրայէն ամուր մը դուռը փակեց: Ծոյլը, ամօթէն երեսը ծածկած՝ ոտքէն մինչեւ մազերուն ծայրը սեւ, կաշուն ձիւթ, մոլորած քայլերով տուն վերադարձաւ: Պատին վրայ թառած աքլորը, երբ տեսաւ ծոյլ աղջիկը՝ սկսաւ կանչել.

— «Կու կու լի կո՛ւ, կու կու լի կո՛ւ,

Աղտոտ աղջիկ, բարով չը գայիր դուն» —:

Մայրը իր հարազատ աղջկան վիճակը տեսնելով՝ նախանձէն ու կսկիծէն պայթեցաւ: Գիզեցիկը, հորը և սիրուն իշխանի մը երկրին թագունի դարձաւ, իսկ տգեղը՝ մուրացիկ մը: Երկուքին ալ, մինչեւ մահաւորը, մայր Հօլլէն ստացած ծառայութեան վարձքը վերաներէն անկարելի եղաւ վար առնել, Եւ աշխատասէրը ոսկիով թաղեցաւ, իսկ ծոյլը սեւ ձիւթով:

Առաւուներ անկողնէն չ'ը ուզեւ ելլել

ՈՍԿԷ ԹՌԶՈՒՆԸ

Շատ ու շատ դարեր մեզմէ առաջ հուշակաւոր թագաւոր մը կար: Սօիկա պարտէզ մը ունէր, ուր ծառ մը կար, որ ոսկէ խնձորներ կուտար: Սակայն նկատուի էին որ ամէն սնգամ, երբ ոսկէ խնձորները կը հասուննային, ամեն գիշեր մէկ հատը կը գողցւէր: Այս բանին վրայ թագաւորը բարկացած՝ հրամայեր էր պարտիզպանին, որ գիշեր ցերեկ անքուն պահպանութիւն ընէ ծառին: Պարտիզպանը ծեր ըլլալով իր անդրանիկ որդին զրկեց գիշերը հսկելու, բայց կէս գիշերուան մօտիկ, ասոր քունը տարաւ, և առտուն խնձոր մը կը պակսէր: Ասոր վրայ պարտիզպանը իր միջնեկ որդին զրկեց յաջորդ գիշերը հսկելու համար. բայց կէս գիշերին ասոր ալ քունը տարաւ, և առտուն ուրիշ հատ մը եւս կը պակսէր: Այն ատեն կրտսեր տղան ինքզինքն առաջարկեց. գալիք գիշերը ծառին պահպանութիւնն ընելու: Պարտիզպանը նախ չը թոյլատրեց, բայց զաւկին խնդրանքին չը գիմանալով՝ վերջ ի վերջ համաձայնեցաւ. և տղան գնաց պառկեցաւ ծառին տակ ու սկսաւ ուշադրութեամբ լրտեսել:

Երբ կէս գիշեր եղաւ զխառն վերն թեթեւ աղմուկ մը լսեց, և տեսաւ բոլորովին գուտ ոսկիէ թռչունի մը գալը: Եւ երբ թռչունը կը կը փորձէր իր կտուցով խնձորներէն մէկը փրցնել, պարտիզպանի կրտսեր տղան տեղէն վեր ցատկելով՝ աղեղը քաշեց: Բայց արձակւած նետը թռչունին բնաւ մնաս մը չը հասցուց, անիկա իր պոչէն փետուր մը միայն վար ձգելով՝ թռաւ գնաց: Յաջորդ առտուն ոսկէ փետուրը թագաւորին տարին, որ իսկոյն իր մտերիմ խորհրդականները քովը կանչել տուաւ: Բոլորն ալ համակարծիք գտնւեցան, թէ եթէ միայն մէկ

Լաւեց տղայը եւ նեա մը արձակեց աղւետին

Հատիկ փետուրը այսքան թանկագին արժէք մը ունի, ապա թռչունը ինքը ամբողջ թագաւորութեան չափ զին պէտք էր որ ունենար։ Այն ատեն թագաւորն ըսաւ. — «Կ'ուզեմ թռչունն ունենալ, պէտք է որ ես զայն ձեռք ձգեմ»։

Պարտիզպանին անդրանիկ որդին թագաւորի ցանկութիւնն իմանալով՝ խկոյն ճամբայ ինկաւ, յուսալով շատ չանցած ձեռք կը բերէ ոսկէ թռչունը։

Շուտով անտառ մը հասաւ, և սնոր մուտքին քով աղւետի մը հանդիպեցաւ։ Աղեղը քաշած մաղ էր մնացեր, որ նետն արձակելու կենդանին սպաննէր, երբ աղւետն այսպէս խօսեցաւ իրեն.

— «Ձիւ մի՛ սպաննէր, եթէ կուզես որ քեզի բարի խորհուրդ մը տամ։ Ես լաւ գիտեմ թու նպատակդ, դուն կուզես ոսկէ թռչունը ձեռք ձգել։ Ուրեմն լսէ։ Երբ այս իրիկուն գիւղ մը համնիս, հոն պիտի գտնես երկու օթեւաններ դէմ դէմի, մէկին մէջէն մեծ աղմուկներ և ուրախութեան աղաղակներ պիտի լսես։ Այս օթեւանին մէջ մի՛ մտնէր, գիշերը անցնելու համար մէկալը մտիր, որքան ալ որ անիկա խեղճ ու կրակ չէնք մը քեզի երեւայ»։

Սակայն պարտիզպանի անդրանիկ տղան ինքն իր մէջն ըսաւ. — «Վարինի գաղան մը ի՞նչպէս կրնայ այդպիսի բաներ զիտնալ»։ Եւ պատասխանի տեղ նետ մը արձակեց խեղճին վրան, բայց չկրցաւ դպցնել։ Աղւետը պոչը կռնակն առնելը ու անտառին մէջ անյայտանալը մէկ բրաւ։

Երիտասարդը ճամբան շարունակեց, և իրօք իրիկւան գէմ տղւետի ըսած գիւղը հասաւ, ուր որ երկու դէմ դէմի օթեւանները կային։ Մէկին մէջ կ'երգէին ու կը պարէին՝ սոսկալի աղմուկ մը չորսողին տարածելով, մէկալը աղտոտ և խղճալի տեսք մը ունէր, և միտեա-

տան մը պէս ալ լուռ էր ներսը: — «Ես ապուշ մը տի-
տի եղած ըլլամ, որպէս զի այս աղտոտ գերեզմանա-
տունը գիշերեմ, ու չերթամ այն հրաշալի օթեւանը, ուր
կեանքը կ'եռայ, երգով ու պարով» — Այսպէս ըսելով
առանց տատամսելու մտաւ ուրախ օթեւանէն ներս, և
ինքզինքը հաճոյքի ու խորախճանքներու տւած՝ մոռցաւ
ոսկէ թռչունն ու իր հայրենիքը:

Այսպէս բաւական երկար առեմն սնցաւ: Եւ որով-
հետեւ անդրանիկ որդին չէր վերադառնար, միջնեկը
ճամբայ ինկաւ: Ասոր ալ գլխուն եկաւ իր մեծ եղբօր
եկածը: Թէեւ աղէտը իր բարի խորհուրդը տւեր էր,
բայց երբ ան դէմ դէմի օթեւաններով գիւղն էր հասեր,
մեծ եղբայրը պատուհանին առջեւը նստած ըլլալով, ուր
ուրախութիւնն ու պարբեր կը շարունակէին, միջնեկին
ստիպեր, գայթակեցուցեր և դռնէն ներս էր կրցեր
մտցնել տալ: Աս ալ իր կարգին հաճոյքով ու խորախ-
ճանքներով տարւելով, մոռցաւ և ոսկէ թռչունը, և իր
հայրենիքը:

Դարձեալ բաւական ժամանակ անցաւ: Կրտսեր որ-
դին տեսնելով, որ իր երկու եղբայրները չը վերադար-
ձան. այս անգամ ինքն ալ ուզեց ճամբայ իյնալ, դէպի
լայն աշխարհ, եղբայրներուն հետ նաեւ ոսկէ թռչունը
անպատճառ գտնելու երդումով: Սակայն հայրը սկզբ-
ները բնաւ չէր ուզեր այդ մասին լսել, սրովհետեւ չա-
փազանց շատ կը սիրէր իր վերջին զաւակը, և կը վախ-
նար, թէ մի գուցէ աս ալ որ և է վտանգի մը հանդի-
պելով, այլեւս իրեն գիրկը չը կրնար վերադառնալ:
Բայց երկար մաքառելէ յետոյ չը կրցաւ արգիլել, վերջա-
պէս, և տան խաղաղութեան սիրուն, թողուց որ ինքն
ալ երթայ:

Աս ալ իր միւս եղբայրներուն պէս, երբ անտառի
մուտքն հասաւ, պատահեցաւ միեւնոյն աղէտին, լսեց

անոր բարի խորհուրդը, սակայն միւսներուն պէս ան-
գութ չը վարեցաւ խեղճ կենդանիին հետ. բնաւ մտքէն
չ'անցուց զայն սպաննելու փորձ մը ընել: Աղէտն ալ
գնահատելով անոր վարմունքը, այսպէս ըսաւ. — «Նստէ
պոյիս վրայ, այսպէսով թէ հանգիստ և թէ արագ կը
ճամբորդես» —: Տղան յանձն առաւ, և աղէտը մեկնե-
ցաւ կայծակի մը արագութեամբ:

Երբ գիւղն հասան, տղան աղէտի խորհուրդին հե-
տեւեցաւ, և, առանց շորս կողմը նայելու, մտաւ խեղճ
ու կրակ օթեւանը, և հոն հանգիստ կերպով լուսցուց
գիշերը: Յաջորդ առտուն, երբ կը պատրասուէր ճամ-
բայ իյնալու, աղէտը քովն եկաւ ու ըսաւ իրեն.

— «Հիմա ուղիդ պիտի երթանք, մինչեւ որ դղեա-
կի մը առջևը հասնինք, որու շուրջը վաշտ մը զօրք
կը քանայ» խորունկ քունով: Չ'ըլլայ թէ վախճա-
ւ Համեսնուս պէս դուն դղեակը կը մտնես, և սենեակէ
սենեակ, սրահէ սրահ անցնելով՝ կը հասնիս վերջապէս
պզտիկ սենեակ մը, ուր պիտի տեսնես ոսկէ թռչունը
փայտէ վանդակի մը մէջ, ճիշտ քովը կախած պիտի
գտնես զուտ ոսկիէ վանդակ մը, որը զօրահանդէսներու
միջոցին դուրս կը հանուի: Չ'ըլլայ թէ թռչունը իր խեղճ
և հասարակ վանդակէն հանելով՝ ոսկիէ վանդակին մէջ
դնես. վերջը շատ կը զղջաս» —:

Այս խօսքերն ըսելով, աղէտը տարածեց պոչը, և
տղան վրան առնելով՝ մեկնեցաւ ուղիդ գծի մը պէս, և
այնքան արագ, այնքան արագ, որ թէ իր և թէ տղուն
մտղերը քամիէն ասեղներու պէս կը ցլցէին:

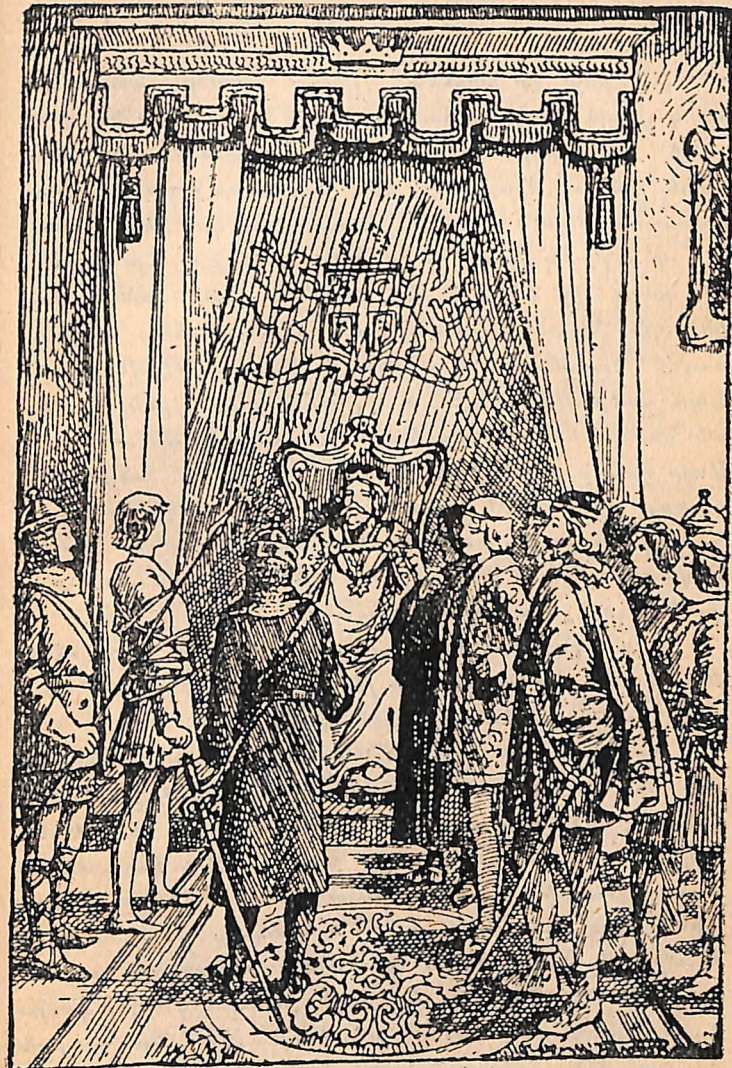
Երբ դղեակին առջեւն հասան, տղան ամէն բան
աղէտի նկարագրածին պէս գտաւ: Առանց ժամանակ
կորսնցնելու պոչէն վար իջաւ, և սենեակէ սենեակ,
սրահէ սրահ անցնելով, մտաւ այն սենեակը, ուր փայտէ
վանդակի մը մէջ պահած էր ոսկէ թռչունը, և հիշտ
քովն ալ ոսկիէ վանդակն էր կախած:

—«Միժաղելի պիտի ըլլայ»— ըսաւ ինքնիրեն :
—«այսքան անգին թռչուն մը այսպիսի խեղճ վանդակով տանիլը»— : Բացաւ վանդակին դուռը , և թռչունը մէջէն դուրս հանելով , զայն դրաւ ոսկիէ վանդակին մէջ : Բայց տեղափոխելու պահուն , թռչունը այնպիսի սարսափելի աղաղակ մը հանեց , որ երկինք երկիր թունդ ելան : Բոլոր վաշտը արթնցած ներս վալեց , և զինուորները տղան չղթայելով՝ տարին թագաւորին առջևը : Թագաւորը սաստիկ յուզեաւ , թէեւ կ'ուզէր զայն նոյն վայրկեանին կախել , սակայն օրէնքը յարգելուն համար հրամայեց առայժմ մուտ գնդանը նետել , մինչեւ որ դատաւորները իրենց վճիռը արձակեն : Յաջորդ առտուն բոլոր դատաւորները ժողովի նստան , և երբ լսեցին վրկայութիւններն ու տղուն խոստովանանքը , միաձայնութեամբ զինքը մահաւոր դատաւարտեցին : Սակայն դատաւորներէն մէկը , որ կոյր էր , և միայն տղուն ձայնը կը լսէր , յանկարծ ձայնը բարձրացնելով ըսաւ .

—«Կեցէ՛ք , թէեւ ես ալ մահաւոր պատիժը արժանի գտայ , սակայն վայրկենապէս ուժեղ խայթ մը զգացի խղճիս մէջ : Տէ՛ր արքայ և դատաւորներ , այս տղուն ձայնէն կը հասնեամ , թէ քաջ և ուղղամիտ մէկն է , ուստի կ'առաջարկեմ յետաձգել պատիժը և ազատել , եթէ կարողանայ բռնել և մեր թագաւորին բերել ոսկիէ ձին , որ քամիին պէս արագ կը վազէ»— : Այս առաջարկութիւնը խելացի և արդար երեւցաւ ամէնքին ալ : Եւ թագաւորը , ոչ միայն խոստացաւ տղուն կեանքը , այլ նաեւ ոսկիէ թռչունը իրեն նւիրել , եթէ յաջողէր ոսկիէ ձին բերելու :

Այս պայմանով տղան արձակեցին իր կապանքներէն , և պատուի խօսք առնելով իրմէն , ազատ ձգեցին զինքը :

Տղան ճամբայ ինկաւ ընկճեաւ և յուսահատ , երբ

Եղբայրս Կոնստանտին Բագրատունի առջև

Երբ դղևալն հասան, աղան ամէն բան աղէտի պատմածին պէս դտաւ:

Առանց նկատելու տղան ներս մտաւ դղեակէն, և աղամանդէ աւագանով սրահը գտնալով, անկիւն մը քաշեցաւ, իշխանուհուն սպասելու: Ճիշտ կէսգիշեր էր, որ իշխանուհին իր սովորութեան համեմատ եկաւ լուսանքն ընելու: Տղան անոր ներս մտնելը նշմարելուն պէս, դուրս գալով իր պահած տեղէն, համբուրեց զայն: Եւ իշխանուհին կարծես կախարդւած, կամք տրւաւ անոր ետեւէն երթալու: Սակայն լալով խնդրեց անկէ, որ թոյլ տայ երթալ իրեն, հօրն ու մօրը վերջին հրաժեշտը տալ: Տղան նախ մերժեց, բայց ան ա՛յլ աւելի լացաւ, ու ոտքերն իյնալով՝ աղաչեց չը մերժել իրեն այդ բանը, որ ողորմութեան պէս բան մը պիտի ըլլար: Տղան այլեւս չը կրնալով դիմանալ, թոյլ տրւաւ: Իշխանուհին քովէն մեկնելու վարկեանին, հայրն արթնցաւ իր քունէն, և անոր հետ ամբողջ դղեակին մարդիկն ալ միասին: Եւ անցուղարձն իմացելով՝ տղան շղթայի զարնեցաւ և բանտ նետեցաւ:

Յաջորդ առտուն տղան հանեցին թագաւորին և դատաւորներուն առջեւ: Մահան պիտի դատապարտէին, սակայն իշխանուհու լալաքին ազերտանքէն աղւաւած, թագաւոր հայրը հետեւեալ պայմանը դրաւ:

— «Աղջիկս այն պարագային կ'առնես, եթէ ուրիշ օրւան մէջ պատուհաններուս տեսարանը արգիլող բլուրը մէջտեղէն վերցնես» —:

Սակայն այս բլուրը այնքան մեծ էր, այնքան խոշոր էր, որ եթէ ամբողջ աշխարհի մարդիկ օգնութեան գային, չը պիտի կրնային տեղահան ընել: Տղան ճարահատեալ գործին կպաւ, և եօթը օր, վեց գիշեր աշխատելէ յետոյ, գրեթէ դեռ բնաւ բան մը ըրած չէր: Սաստիկ յուսահատեցաւ, և ինչ ընելը չէր գիտեր: Այս թըշ-

Տղան համբուրեց իշխանուհին

առ. կացութեան մէջն էր, երբ հին ծանօթ աղւետը դարձեալ օգնութեան հասաւ: Եօթներորդ օրւան գիշերը կ'սկսէր, ուստի աղւետն ըսաւ.

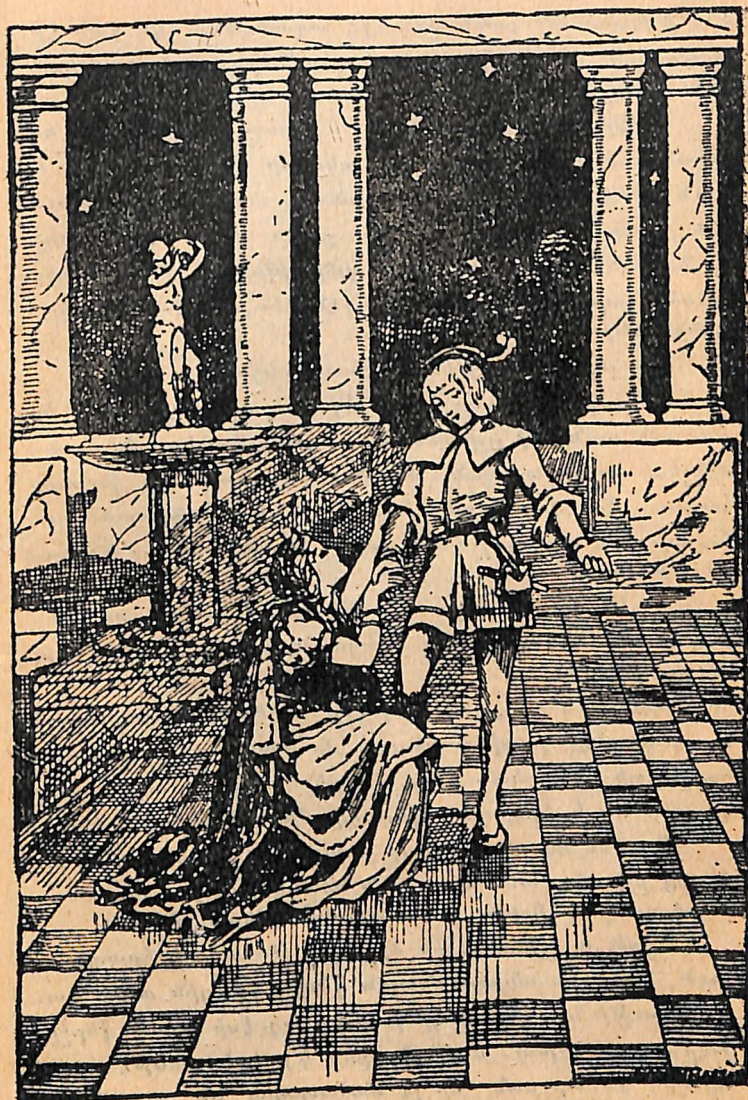
— «Մեղք ես, շատ ես յոգնած և յուսահատ, պառկէ և միամիտ քնացիր, ես քու տեղդ կ'աշխատիմ» — Տղան այդպէս ալ ըրաւ: Եւ երբ առտուն քունէն արթնցաւ, խոշոր բլուրը արդէն անյայտացած տեսաւ: Ուրախութիւնը անպատմելի էր, երախտագիտութեամբ աղւետին թաթիկներն համբուրելով, վաղեց դղեակը թագաւորին ներկայանալու և իր արդար իրաւունքը անկէ պահանջելու: Թագաւորը կատարւած հրաշքին վրայ ապշած, թէեւ շատ կիսասիրտ, բայց և այնպէս ստիպւած եղաւ իր արքայական խօսքն յարգել, մանաւանդ որ այդ քանը իշխանունու սրտովն էր: Եւ ահա լծեցաւ արքայական ոսկեպատ կառքը իր վեց զոյգ ընտիր ճերմակ նփոյգներով, և իր մէջն առած երկու երջանիկները, թուաւ դղեակէն դուրս: Աղւետը, որ հեռուէն այս բոլորը կը տեսներ, վազելով հասաւ կառքին, և ըսաւ աղուն. — «Պէտք է որ դուն երեքն ալ ձեռք ձգես. իշխանունին, ոսկիէ ձին և ոսկէ թուչունը» —:

Տղան բարերար աղւետը կառքին մէջն առնելով, պատասխանեց.

— «Իրաւ է, սակայն ի՞նչպէս յաղթել դժւարութիւնները» —:

— «Շատ դիւրին է, եթէ միայն խօսքս մտիկ ընես» — ըսաւ աղւետը: — «Երբ գեղեցիկ իշխանունին պահանջող թագաւորին ներկայանաս, անիկա քեզի տեսնելուն պէս սաստիկ պիտի ուրախանայ. և իսկոյն ոսկիէ ձին բերել պիտի տայ և քեզի յանձնէ: Ծարպիկ շարժումով մը իշխանունին առ դաւակիւ և կոյծակի մը պէս սլացիր» —:

Այս ծրագիրը հրաշալի կերպով գլուխ եկաւ: Եւ

Ոսկեւն ինկաւ և աղաչեց

Երբ իշխանուհին ամէն վտանգէ ազատւած, կը դառնէր թանկագին ձիուն վրայ, որ կայծակներու արագութեան հետ մրցիլ կրնար, աղւէն ըսաւ:

—«Երբ դղեակն հասնիս, ուր ոսկէ թռչունն է, ես իշխանուհուն հետ մօտիկները տեղ մը կը պահւեալիմ, և գուն ներս կը մտնես: Երբ անոնք տեսնեն, թէ դուն ձին բերեր ես, իսկոյն ոսկէ թռչունը վանդակով քեզի կը նւիրեն: Չ'ըլլայ թէ ձիէն վար իջնես, վրան կեցիր առանց չարժեկու, և երբ արդէն ձեռքդ է վանդակը, ակնթարթի մը մէջ սլացիր»—:

Այս ալ յաջողութեամբ կատարուեցաւ:

Եւ ոսկէ թռչունը ձեռք ձգած, աղան դարձեալ իր գաւակն առնելով իշխանուհին, չարունակեց ճամբան, մինչեւ որ հսկայական ծառերով անտառի մը խորերը հասաւ: Հոս վար իջան ձիէն, քիչ մը հանգստանալու համար: Եւ ահա աղւէսը նորէն յայտնուեցաւ, և այսպէս խօսեցաւ:

—«Սպաննեցէ՛ք զիս, և կարեցէ՛ք գլուխս ու թաթերս»—: Սակայն սղան, լացարձակապէս մերժեց այդ ոճիրը գործել:

—«Լա՛ւ»— ըսաւ աղւէսը —«ամէն պարագայի կ'ուզեմ քեզի բարի խորհուրդ մը տալ. զգուշացի՛ր մահապարտի մը արեան գինը վճարելով, զայն սղատել իր պատիժէն, և երկրորդ, գետակի մը եզերքը նստելէ»—:

Աղւէն այս խորհուրդը տալով, և երկա՛ր ու թախճալից իշխանուհուն ու սղան նայելէ յետոյ, յուսահատ չարժուժով մը կորաւ անտառի մթութեան մէջ:

Տղան և իշխանուհին ձիով ու թռչունով հրապուրւած, աղւէսին անյայտանալէն վերջն զգացին անոր բացակայութիւնը: Տղան կը խորհէր աղւէսի տւած վերջին խորհուրդին վրայ, և ինքն իրեն կ'ըսէր՝ —«Եթէ այդ է միայն, գժւար բան մը չէ մահապարտ մը չը գնին ու գետակի մը եզերքը չը նստելը»—:

Շարունակեց ճամբան, իօխանուհին գաւակն առած

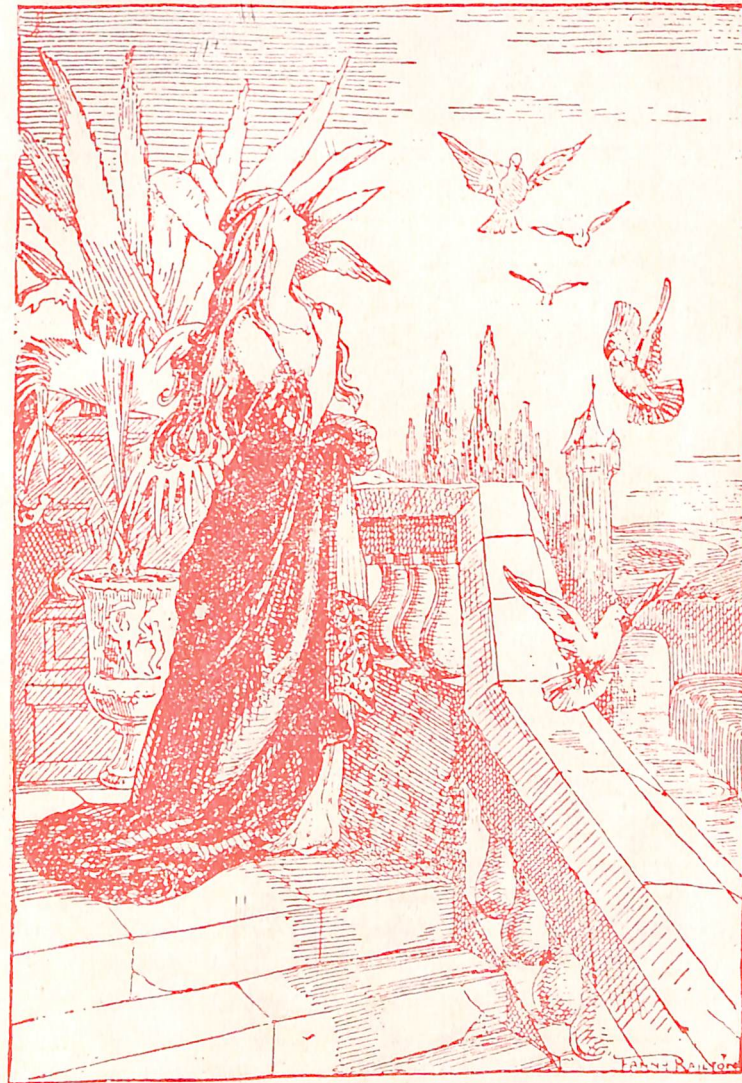
Բաւական հանգստանալէ յետոյ, նորէն ձի նստան և ճամբանին շարունակեցին: Երկար չը տեւած հասան ճիշդ այն գիւղը, ուր երկու օթեւաններն էին, և ուրկէ տղան իր եղբայրներէն բաժնւած էր:

Գիւղին մէջ խոշոր աղմուկ մը լսելով, տղան ուզեց իմանալ, թէ ի՞նչ էր պատահեր: Գիւղացիք պատասխանեցին, թէ երկու մարդ կախելու կը տանին: Տղան ամբոյսին աւելի ու աւելի մօտիկնալով, զարմանքով ու կսկիծով տեսաւ, թէ այդ երկու մահապարտներն իրենց եղբայրներն էին, որոնք իրենց ունեցած չունեցածը վատնելով, սկսեւ էին ամէն տեսակ գողութիւն և ոճիր գործել: և որոնց համար ալ կախաղանի դատապարտուեալք: — «Արդեօք միջոց մը չկա՞յ դանոնք ազատելու» հարցուց տղան:

— «Մի միայն մէկ միջոց մը կայ», պատասխանեցին գիւղացիք, — «այն է, եթէ դուք հահաքին գումարով մը, կամենաք անոնց կեանքերը գնել» —: Այս լսելուն պէս, եղբայրական սէրը իր մէջն արթննալով, առանց երկար բարակ մտածելու, վճարեց դրամը, որքան որ ուզեցին: Եւ երկու եղբայրներն ալ մահէն ազատած, իրեն հետ միասին ճամբայ ինկան:

Երբ այն անտառն հասան, ուր աղւէսը սուաջին անգամ իրենց հանդիպեր էր, տեսարանը այնքան գեղեցիկ էր և օղը այնքան քաղցր և զով, որ մեծ եղբայրներն ըսին. — «Հոս, գետակին եզերքը քիչ մը նշտալիք, թէ հանգստանանք և թէ քիչ մըն ալ բան դրնենք բերաննիս ու ծարաւնիս յագեցնենք» —

Տղան բոլորովին մոռցեր էր աղւէսին սուած վերջին խորհուրդը, և եղբայրներուն ցանկութիւնը չը մերժելու համար, համաձայնեցաւ ձիէն վար իջնել և գետակին եզերքը նստիլ: Եւ այն վայրկեանին, երբ մտքէն բնաւ կասկած մը չէր անցներ, եղբայրները դադանապէս ան-

Գեղեցիկ բայց գոռոգ խխամուխի

ցան ետեւը և զինքը գետակին մէջ նետելով, առինձին, իշխանունին ու թռչունը, և պալատ վաղելով ներկայացան թագաւորին ու ըսին. — «Մենք ձեռք բերինք վերջապէս այս երեք անգին գանձերը, և ահա անշուստ գանձնք քեզի կը յանձնենք» — Որոտի մը նման ամէնքն իմացան այս լուրը և ուրախութիւնն ու խրախճանքը ծայր տւաւ ամբողջ քաղաքին մէջ: Պալատը լուսազարդւեցաւ, դրօշակները սկսան ծածանիլ պատուհաններէն, երաժշտութեան և երգի ձայներէն երկինքն ու երկիրը կը թնդային, սակայն ձին կը մերժէր ուտել, թռչունը չէր ուզեր երգել, և իշխանունին կուլար, կուլար:

Մինչդեռ այս բաները կը կատարւէին քաղաքին մէջ, խեղճ տղան գետակին մէջ մնացած՝ յուսահատօրէն ելք մը կը փնտռէր, կեանքն ազատելու համար: Գետակը թէեւ խորունկ չէր, սակայն բարձր ու ժայռուտ անցքի մը միջով հոսելով, դուրս չէր կրնար ելլել: Դարձեալ անյիշաչար ու միշտ բարի աղւէսն էր, որ օգնութեան փութաց: Սակայն այս անգամ բաւականին յանդիմանեց, ըսելով թէ՝ եթէ գոնէ այս անգամ իմ խօսքս մտաիկ ըրած ըլլայիր, այս փորձանքը գլխուդ չպիտի հանդիպեր:

— «Բայց և այնպէս, եղածը եղած է» — չարունակեց ան, — «Խիղճս չի ձգեր, որ քեզի հոս թողնեմ: Ես եզերքէն վար կը կախւիմ, դուն ալ պոչէս ամուր մը բռնէ» — Եւ վայրկեան մը վերջը, տղան ազատած էր արդէն: Երբ աղւէսը այս բարերարութիւնն ալ կատարած էր, հետեւեալն յայտնեց տղուն. — «Մեծ եղբայրներդ քեզի կը լրտեսեն սպաննելու համար, եթէ օր մը աչքերուն երեւաս» — Այս ըսաւ ու անյայտացաւ:

Տղան այս անգամ այլեւս երդում ըրաւ աղւէսին խօսքերը սրբութեամբ յարգել: Ուստի գուշակելով գրւխուն գալիքը, ծպտեցաւ մուրացկանի մը նման, և

ծածուկէն մտաւ Թագաւորին պալատին պարտէզը : Հազիւ թէ ոտքը դնէն ներս էր դրած , որ ձին սկսաւ ուտել , Թռչունը երգել և իշխանուհին այլեւս չը լալ : Թագաւորը այժման զարմացաւ այս յանկարծակի փոփոխութեան վրայ , որ սաստիկ հետաքրքրութեամբ պատճառը հարցուց , եւ իշխանուհին իր գեղեցիկ աչքերը Թագաւորին դարձնելով պատասխանեց .

— «Կը կարծեմ , թէ ամուսինս է վերադարձեր , օ՛հ ես որքան երջանիկ եմ հիմա» — , եւ Թագաւորին մանրամասն պատմեց ամբողջ եղելութիւնը , թէ եւ երկու եղբայրները զինքը մահով էին սպառնացեր , եթէ բերանէն խօսք մը փախցնէր : Թագաւորը խորապէս յուզւած հրամայեց , որ պալատի մէջ գտնւած բոլոր մարդիկը , պալատական թէ սպասաւոր իրեն առջեւը ներկայանան , որպէսզի իշխանուհին հնարաւորութիւն ունենալ զանոնք ամէնքն ալ տեսնելու :

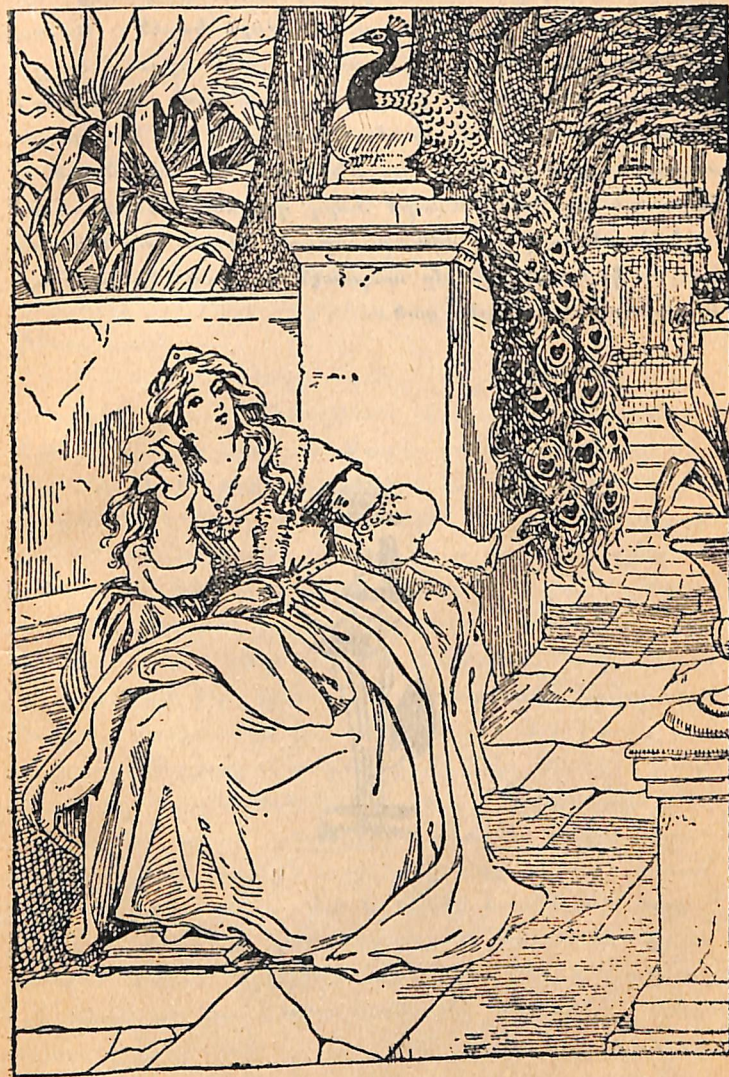
Թագաւորին հրամանը իսկոյն գործադրւեցաւ , և պալատին թէ ներսը և թէ դուրսը որքան որ մարդ կար ամէնքն ալ մեծ սրահը հաւաքւեցան :

Հակառակ իր մուրացիկի մը պէս ծպտւած ըլլալուն , իշխանուհին նոյն վայրկեանին աչքիւն ճանչցաւ իր ամուսինը , և վազելով զայն իր բաղուկներուն մէջն առաւ :

Թագաւորին հրամանով այդ նոյն վայրկեանին երկու եղբայրները չղթայի զարնւեցան և իշխանուհին հանդիսաւոր կերպով պարտիզպանի կրասեր տղուն հետ պսակեցին :

Երբ Թագաւորը մնաւ . կրասեր տղան անոր յաջորդեց , ու աշխարհի ամենէն բարի , ամենէն երջանիկ և ամենէն հարուստ արքան եղաւ :

Շատ տարիներ յետոյ , երբ Թագուհուն հետ օր մը անտառ էին գնացեր պտոյտի , յայտնւեցաւ յանկարծ

Իշխանուհին դուրեցաւ լալէ

ծերացած աղւէսը, և մօտիկնալով շատ պաղատեց, որ ղինքը սպաննեն և գլուխն ու թաթերը կտրեն: Եւ որովհետեւ պարտիզպանին կրտսեր որդին երդում էր ըրեր աղւէսի ամէն մէկ խօսքը սրբութեամբ կատարել, ուստի և այս անգամ ակամայ կատարեց իր բարերարի տարօրինակ խնդրանքը: Եւ ի՞նչ հրաշք, սպաննւած և կտրուած աղւէսը յանկարծ մարդ դարձաւ: Եւ դեռ աւելի զտրմանահրաշք այն էր, որ ան թագուհու նշմայրն էր, որ կախարդ կին մը պալատէն գողցած էր ատենօք և զայն աղւէս դարձուցած:

ԾՈՒՌ ԿԶԱԿ ԹԱԳԱԽՈՐԸ

Ժամանակով հզօր թագաւոր մը կար, որ չափազանց զեղեցիկ ալջիկ մը ունէր, բայց այս ալջիկը այնքան գուռոջ էր որ իր ձեռքը խնդրողները, ամենքն ալ, իրեն անյարմար գտնելէ զատ, զանոնք դեռ կը ծաղրէր ալ:

Օր մը թագաւորը մեծ խնձոյք մը տուաւ, և պալատ հրաւիրեց այն բոլոր մարդիկը, որոնք կը ցանկային իրեն փեսայ դառնալ:

Երբ հրաւիրեալները եկան, դահլիճին մէջ տեղաւորեցան իրենց մեծութեան աստիճանին համեմատ: Ամենէն գլուխը նստեցան թագաւորները, յետոյ իշխանները, ասոնցմէ վար դուքսերը և ամենէն վարի կողմն ալ կոմսերը: Գեղեցիկ իշխանուհին չքեղօրէն հագնւած դահլիճ մտաւ, նայւածքը պտտցուց բոլորին վրայ, և ամէն մէկին համար ալ առարկութիւն մը գտաւ ընելու: Առաջինը շատ մեծ էր, — «գարեջուրի տակառի մը պէս կլոր է ըսաւ» — անոր համար: Երկրորդը շատ երկար էր, — «աւելի կոթ կը նմանի» — ըսաւ ասոր համար ալ: Յաջորդը փոքրակազմ էր, — «պուպրիկ մըն է» —, աղագակեց: Զորրորդը տփգոյն դէմք մը ունէր, ասոր անունն ալ — «դեղին երես» — դրաւ: Հինգերորդը շատ կարմիր էր, աս ալ — «աքլորի կատար» — կոչեցաւ: Վեցերորդը բաւականին ուղիղ կեցւածք չունէր, ուստի ասոր համար ալ ըսաւ, թէ կը նմանի ծառէն նոր կտրուած գաւաղանի մը, զոր հացագործին փուռն են դրեր չորնալու համար: Այսպէս ամէն մէկին համար ծաղրական անուն մը կամ նմանութիւն մը կը դնէր, բայց մասնաւորաբար կծու ծաղրի ենթարկեց հոն գտնուող բարի թագաւոր մը, որու կղակը իսկապէս շատ ալ կա-

նոնաւոր չէր: — «Սըւոր նայեցէք» — աղաղակեց բարձրաձայն խնդալով, — «այս խեղճն ալ կը կարծէ թէ ինքը կզակ մը ունի, այդքան կզակ սարեակն ալ ունի» — Եւ այս թագաւորը, ծուռ կզակ ծաղրանունն ստացաւ:

Սակայն թագաւոր հայրը սաստիկ բարկացաւ, տեսնելով որ իր գոռոզ աղջիկը ուրիշ մտադրութիւն չունի, եթէ ոչ իր հրաւիրեալները ծաղրել չարաչար, որոնք ատոր համար չէր որ հրաւէր էին ստացեր խնճոյքին ներկայ ըլլալու: Եւ իր արդար զայրոյթին մէջ երդում ըրաւ ամուսնացնելու իր ամբարտաւան աղջիկը, պալատին դուռը ձեռոզ առաջին մուրացիկին հետ:

Երկու օր յետոյ թափառաչրջիկ երաժիշտ մը անցաւ պալատին քովէն, և պատուհաններուն տակը երգելով՝ ողորմութիւն խնդրեց: Եւ երբ թագաւորը այս բանն իմացաւ, հրամայեց որ երաժիշտ մուրացիկանը ներս բերեն: Թագաւորին հրամանն իսկոյն կատարեցաւ: Անխնամ ու աղտոտ արտաքինով մարդ մը ծառաները պալատէն ներս մտցուցին: Թագաւորին ու իշխանուհուն առջեւն ալ երգելով՝ ողորմութիւն մը խնդրեց: Թագաւորն ըսաւ.

— «Դուն այնքան լաւ երգեցիր, որ հոս ներկայ եղող աղջիկս կ'ուզեմ քեզի կնութեան տալ» — Իշխանուհին սարսափահար եղաւ, բայց թագաւորը շարունակեց. — «Ես երդում եմ ըրած, հոսկէ անցնող առաջին մուրացիկանին հետ քեզի ամուսնացնել, և ես հիմա երդումս կը կատարեմ» —:

Աղջիկը ձերունի հօր ոտքերն իյնալով՝ կ'աղաչէր ու կը պաղատէր, սակայն զուր տեղը:

Թագաւոր հայրը առանց կարեւորութիւն տալու անոր արցունքներուն ու հեծկտանքներուն, հրամայեց իսկոյն քահանայ մը կանչել. և պսակը վայրկեան մը վերջը կատարեցաւ: Երբ ամէն բան լմնցած էր, թագաւորն ըսաւ.

— «Հիմա պատրաստէ ամուսնիդ հետ մեկնելու, դուն այլեւս երկար չես կրնար կենալ պալատիս մէջ» — Եւ մուրացիկանը մեկնեցաւ պալատէն, հետը տանելով իշխանուհին: Ծուտով անտառ մը հասան, որ իբր մեծութեամբ լեռ, ձոր ու դաշտ կը ծածկէր:

— «Որո՞ւ կը պատկանի այս սքանչելի անտառը» — հարցուց իշխանուհին:

— «Ծուռ կզակ թագաւորին» — պատասխանեց երաժիշտը, — «եթէ անոր հետ ամուսնանայիր, այս անտառը քուկդ պիտի ըլլար հիմա» —:

— «Ա՛խ, որքան թշուառ եմ ես» — հառաչեց իշխանուհին, — «տար Աստուած սր ծուռ կզակ թագաւորին հետ ամուսնացած ըլլայիր» —: Յետոյ գեղեցիկ մարգագետիններու միջովն անցաւ:

— «Որո՞ւ կը պատկանին այս դալարադարձ մարգագետինները» — հարցուց իշխանուհին:

— «Ծուռ կզակ թագաւորին» — պատասխանեց երաժիշտը. — «եթէ հետն ամուսնացած ըլլայիր, հիմա ասոնք բոլորն ալ քուկինդ կ'ըլլային» —:

— «Ա՛խ, որքան թշուառ եմ ես» — հառաչեց իշխանուհին. — «տար Աստուած, որ ծուռ կզակ թագաւորին հետ ամուսնացած ըլլայիր» —: Վերջապէս հասան ընդարձակ և մարմարաչէն քաղաք մը:

— «Որո՞ւն է այս հոյակապ քաղաքը» — հարցուց հիացած իշխանուհին:

— «Ծուռ կզակ թագաւորին» — պատասխանեց երաժիշտը. — «եթէ անոր հետ ամուսնացած ըլլայիր, հիմայ այս սքանչելի քաղաքը քուկինդ կ'ըլլար» —:

— «Ա՛խ, ես որքան տնջալիզ եմ» — հառաչեց իշխանուհին արտմած, — «ինչո՞ւ համար ես ծուռ կզակ թագաւորին հետ չամուսնացայ» —: — «Ինձի համար չատ անախորժ է» — ըսաւ երաժիշտը, — «որ դուն ու-

Այս, ուրախ դժբաղդ եմ եւ

բիշ ամուսին մը կը ցանկաս ունենայ, Միթէ եւ քեզի արժանի չե՞մ» — :

Այս քաղաքէն ալ հեռանալով, չատ գնացին, քիչ գնացին, և վերջապէս խեղճ ու կրակ պղտիկ խրճիթի մը առջեւ կանգ առին :

— «Ի՞նչ ողորմելի չէնք է» — ըսաւ իշխանուհին, — «որո՞ւ կը պատկանի այս մուկի ծակը» — : Եւ երաժիշտը անոր պատասխանեց. — «Աս քու տունդ է և իմինս, ուր մենք պիտի ապրինք» — : — «Ո՛ւր են ծառաներդ, » — բարկութենէն պոռաց իշխանուհին :

— «Ծառաներ» — ըսաւ երաժիշտը — «դուն քեզի պիտի ծառայես : Դէ՛հ, հիմա կրակ ըրէ, եռալու համար ջուր դիր և ինծի ապուր մը պատրաստէ, որովհետեւ ես թէ յոգնած եմ և թէ անօթի» — :

Բայց իշխանուհին բացարձակապէս անտեղեակ էր, թէ ինչպէս կրակ կ'ընեն՝ և կամ ինչպէս կերակուր կը պատրաստեն, ուստի և երաժիշտը սախլած եղաւ անոր օգնել : Երբ ողորմելի ընթերիքը լմացան, երան պառկելու : Բայց առտուն ծէգը ծէգին երաժիշտը իշխանուհին իր խորունկ քունէն արթնցուց, տուն դուռ լւարու և մաքրելու համար : Քանի մը օր այսպէս խեղճ ու կրակ ապրեցան, և երբ բոլոր պաշարը սպառած էր, ամուսինն ըսաւ .

— «Կնիկ, մենք այսպէս չենք կրնար շարունակել, միշտ ծախսելով և բնաւ չըջանելով : Պէտք է, որ դուն կողով գործել սորվիս» — :

Այս ըսելով, խրճիթէն դուրս ելաւ ուռինքը կրտսերիւ : Շատ չանցած վերադարձաւ ահագին բեռով մը, իշխանուհին ուղէր չ'ուղէր պիտի աշխատիր : Բայց որովհետեւ բոլորովին անվարժ էր, նուրբ մատերը չէին գիմանար, կը ցաւէին ու կ'արիւնէին ճիւղերէն :

— «Կը տեսնեմ, թէ մէջէն չը պիտի կրնաս ելլել» —

ըստ ամուսինը — «Կործէ հիւսել, թերեւս այս ձեւը աւելի գլուրին ըլլայ քեզի» — :

Նորէն ան գործի նայեցաւ, և սկսաւ հիւսել, բայց անօգուտ, մատերը չէին գլխանար, և կ'արիւնէին :

— «Կը տեսնե՞ս, բանի մըն ալ պէտք չեա» — ըսաւ երաժիշտը . «— աս ինչ գէշ գործ բռնեցի ես : Զգէ ատ . ես կը մտածեմ ուրիշ բան մը : Բրուտ բարեկամ մը ունիմ, անկէ կաւէ ամաններ կ'առնեմ, և դուն շուկայի վրայ տեղ մը զանոնք կը ծախես» — :

— «Զիւնը գլխուս» — կը հառաչէր իշխանուհին, — «երբ շուկան նստիմ, ինձ ի՞նչ պիտի ըսեն տեսնողները, մանաւանդ, եթէ պալատէն մէկը անցնի և զիս հոն տեսնէ, ո՞վ գիտէ ինչպէս պիտի ծաղրւիմ» — :

Սակայն ամէն տրտունջ և աղերսանք անօգուտ էր . կամ պիտի աշխատէր և կամ անօթութենէ մնունէր : Սկիզբները գործը շատ լաւ գնաց, որովհետեւ շատ մը երիտասարդներ, տեսնելով այս արտակարգ գեղեցիկ կինը, անկէ առուտուր կ'ընէին, յաճախ ալ դրամը կրկինը տալով մէկտեղ, ապրանքը իր տեղը կը թողնէին : Այր և կին բաւականին լաւ ապրեցան, մինչեւ որ ապրանքները ամէնքն ալ սպառեցան : Ամուսինը գործին յաջողութիւնը տեսնելով, նոր ապրանք գնեց, և դարձեալ կինը նստեցուց նոր ապրանքներու մէջտեղը, շուկային մէկ անկիւնը : Բայց հազիւ թէ ծախելու էր սկսեր, որ Զինով գինւոր մը ձիով անցաւ անկէ, և առանց առջեւը նայելու, ձին ուղղակի ամաններուն մէջ քչեց, և ամէն մէկը հազար կտոր ըրաւ : Իշխանուհին սկսաւ շուկային մէջ բարձրաձայն լալ, և չը գիտէր ինչ ընէր, կսկիծէն դողալով .

— «Աստուած իմ, ի՞նչ պիտի ըլլայ վիճակս» — կազաղակէր : — «Ի՞նչ պիտի ըսէ ամուսինս» — :

Եւ այլեւս շուկան չկենալով, տուն վազեց ամուսինն պատմելու եղելութիւնը :

Առանց կամուխ օտարած էր ելլել և տունը հագալ

—«Ո՞վ կրնար կարծել, թէ դուն այնքան յիմար պիտի ըլլայիր, որ կաւէ ամաններդ փողոցի անկիւնը շարէիր, ուրկէ ամէն մարդ կ'անցնի: Բայց բաւական է լատ: Ես կը տեսնեմ, թէ դուն անդունդուակ ես գործ մը կանոնաւոր ընելու: Պալատ էի դացած իմանալու, թէ արդեօք խոհանոցին մէջ ծառայող աղախնի մը պէտք չունին: Համաձայնեցան քեզի ընդունելու, ամսական չը պիտի ստանաս, բայց կերակուրդ պիտի տան»—:

Այսպէս իշխանուէին դարձաւ խոհանոցի աղախին մը, և կ'օգնէր խոհարարուհուն մեծամեծ կաթսաներով կերակուրները եփելուն: Իսկ ամսականի փոխարէն ամէն իրիկուն երկու մեծ պուտուկներու մէջ կը թոյլատրէին իրեն, որ կերակուրի մնացորդները հետը տուն տանէր, ինքն ու ամուսինը ուտելու համար:

Ծատ ժամանակ չէր, որ սպալատի խոհանոցին մէջ կ'աշխատէր, երբ լսեց թէ թագաւորին անդրանիկ զաւակը, սպալատին առջեւէն մեծ չքախուժքով պիտի անցնէր եկեղեցի երթալու համար, որովհետեւ պիտի ամուսնանար: Վաղեց գնաց դուռներէն մէկուն առջեւը կեցաւ ու դուռն շայցաւ. և տեսնելով այն շքեղութիւններն ու փառքը, սիրտը սեղմեցաւ, մտածելով իր անձնական ճակատագրին վրայ: Խորունկ հաւաքներ հանելով յուզւած կուրծքէն, կը խորհէր թէ այդ շքեղութիւններն ու փառքը իրեն համար ալ կրնային ըլլալ, բայց ինքը իր ամբարտաւանութեամբն ու մեծամտութեամբը զանոնք կորսնցուցած էր. և այս ողորմելի դրութեանը հասած: Այսպէս մտածելով շատ ու շատ զղջաց իր անցեալին վրայ: Ծառաները վրան գլխով, հարսանեկան խնջոյքին աւելցածներէն անոր ալ բաժին հանեցին, զոր պուտուկներուն մէջ դնելով պահեց, իրիկունը հետը տուն տանելու: Յանկարծ թագաւորին զաւակը յայտնեցաւ, ոսկի թելերով բանւած մե-

տաքսէ զգեստներ հագած: Երբ առիկա դռանն առջեւ կեցող գեղեցիկ և դեռատի կինը նշմարեց, հասաւ և ձեռքէն բռնեց, ըսելով, թէ պարի մէջ իր զոյգը պիտի ըլլայ ան: Բայց անիկա մերժեց և սաստիկ վախցաւ, որովհետեւ զարուրանքով և ամօթով կը տեսնէր, թէ ձեռքէն բռնողը ուրիշ մէկը չէր, եթէ ոչ ծուռ կղակ թագաւորը ինքը, որուն հետ մերժեր էր ամուսնանալ, զինքը կծու ծաղրելով ու արհամարհելով: Բայց ան բնու չէր ձգեր ձեռքը, այլ քաշելով, քաշկռտելով տարաւ մեծ սրահը: Այս քաշկռտութի միջոցին, պուտուկներու կափարիչները յանկարծ վար ինկան, և միսերը ցրեցան սրահի չորս կողմը: Բոլոր ներկաները սարսափելի քահ, քահ մը փրցուցին և սկսան ծաղրել: մանրուն տէրը: Իշխանուէին այնքան գէշ եղաւ, այնքան սաստիկ ամնչցաւ, որ կը ցանկար այդ վայրկեանին հողին եօթը խաւերուն տակը մանել, Դէպի դուռը վազեց փախչելու համար, բայց ծուռ կղակ թագաւորը ետեւէն հասաւ, և սանդուխներուն վրայ բռնելով՝ դարձեալ սրահ բերաւ, ըսելով՝

—«Մի վախնար բնաւ: Ես մուրացկան երաժիշտեմ, որ քեզի հետ միասին այն խեղճ խրճիթին մէջ կը բնակէի: Քեզ չափազանց սիրելուս համար էր, որ ստիպւած էի ծպտել այդ ձեւով: Ես եմ այն գինով զինուորը, որ չուկային մէջ տակն ու վրայ ըրաւ քու ապրանքներդ: Այս բոլորը ես դիտմամբ ըրի, որպէս զի կոտրեմ քու մեծամտութիւնդ, ու քաւել տամքու ամբարտաւանութիւնդ, իսկ հիմա, ալ բաւական է, շատ տառապեցար, սակայն միեւնոյն տառապանքը քեզի ազնւացուց: Ուստի այս բոլոր պատահածները գէշ երազի մը նման մոռցիր յաւիտեան, որովհետեւ պիտի օկօնք մեր հարսանեկան խրախճանքները»—:

Թագաւորի մէկ նշանին վրայ, նաժիշաներու թա-

փոր մը ծայր տւաւ, որոնք իրենց ձեռքերուն վրայ առած արքայական հարսի թանկագին զգեստներն ու զարդեղէնները, մօտեցան իրեն։

—«Ահաւասիկ ձեր տիրուհին, և իմ թագուհին» — ըսաւ թագաւորը նաժիշաներուն. — «տարէք հագեցուցե՛ք ու զարդարեցէ՛ք աստուածուհու մը պէս» — :

Նաժիշաները զլուխ աւելով, մեկնեցան թագուհու ետեւէն։

Եւ հարսանիքը սկսաւ չը լսած, չը տեսնւած փառաւորութեամբ ու ուրախութեամբ։ Իշխանուհու հայրն ալ իր պալատական շքախումբով չ'ուշացաւ գալու։ Երբ իշխանուհին իր թագաւոր հօր ձեռքերը կը համբուրէր, սրտի յուզումէն կուլար ու կը դողդոջէր։

—«Հայր, երախտապարտ եմ քեզի, որ դիս պատժեցիր։ Կ'երդնում քեզի, ասկէ վերջը այլեւս մեծամիտ չըլլալ, մանաւանդ չը համարձակիլ որ և է մէկը ծաղրել» — :

Հայրը շատ գոհ մնալով, համբուրեց իր աղջկան ճակատը, և թագաւոր փեսային երջանիկ և անվիշտ օրեր ցոնկացաւ։

ԿԱՐՕՆ ՈՒ ՄԱՐՕՆ

Խոր ու մութ անտառի մը մէջտեղը շատ հին դեղեակ մը կար, որու մէջ կախարդ պառաւ մը կ'ապրէր, բոլորովին միս մինակը։ Յորեկ ատեն բուռի մը կամ կատուի մը կերպարանքը կ'առնէր, բայց, երբ արեւը մայր կը մտնէր ու գիշերը կուգար, ան դարձեալ մարդկային կերպարանք կ'ստանար։ Եթէ երիտասարդ մը դղեակին աշնջան մօտենար, որ հարիւր քայլ միայն մնար, պառաւը կը կապէր անոր քայլերը, այնպէս որ ան այլեւս չէր կրնար քայլ մը անգամ առնել, և արձանի պէս կեցած տեղը կը մնար, մինչեւ որ պառաւը դարձեալ զայն արձակէր, իսկ եթէ դղեակին մօտեցողը աղջիկ ըլլար, ան թռչունի կը փոխէր, և պառաւը զայն բռնելով՝ վանդակի մը մէջ կը դնէր ու դղեակին մեծ սրահներէն մէկուն մէջէն կը կախէր։ Այս միջոցով եօթը հարիւր աննման գեղեցիկ աղջիկներ թռչուն դարձուցած՝ կախեր էր դղեակի մեծ սրահներէն մէկուն մէջէն։

Այս անտառէն քիչ մը հեռու, ծառոտ ու ջրոտ գիւղի մը մէջ կ'ապրէր Մարօ անունով աղջիկ մը, արեւին չափ գեղեցիկ ու լուսին չափ համեստ։ Նոյն գիւղին մէջ կ'ապրէր նաեւ արծիւին պէս անվախ և աղանձիկ պէս միամիտ երիտասարդ մը՝ Կարօ անունով։ Ասոնք զիրար չափազանց կը սիրէին, և երկուսի ալ ծնողները կը մտածէին իրարու հետ ամուսնացնել չուտով, նշանտուքը արգէն ըրած ըլլալով։

Օր մը երկու նշանածները անտառ գացին պտոյտի, և երբ անկէ ներս մտան, Կարօն ըսաւ — «Զգուշացիր, շատ չը մօտենաս դղեակին» — : Հրաշալի իրիկուն մըն էր։ Արեւին ճառագայթները, ոսկեգոյն փայլով մը, դեռ

կը ցոյցլային կանաչ սաղարթներուն մէջ, և տատարակները իրենց սրտառուչ երգերով՝ մեռնող արեւը կ'երգէին դարեւոր կաղամախներու ճիւղերուն վրայէն։ Երկար բարակ թափառեցան անտառի զանազան կողմերը։ Վերջապէս տեղ մը նստեցան, և երկուսով ալ յանկարծ խոր տխրեցան, առանց գիտնալու թէ ինչո՞ւ։ Շուրջերնին նայեցան, և շարեցան թէ ո՞ր ճամբով տուն պիտի վերադառնային։

Արեւը կիսով չափ արդէն մայր էր մտեր։ Կարօն ծառերուն մէջէն երբ այս այն կողմ կը նայէր, ճամբայ մը որոշելու նպատակով, յանկարծ ետ նայեցաւ և սարսափով նշմարեց ինչ դղեակին պատերը, որոնց շատ մօտ կը գտնուէր։ Այս բանէն սարսափելի վախցաւ. իսկ Մարօն կ'երգէր՝

— «Թիււեր եմ առեր, թռչուն եմ դարձեր,
Քու սիրած Մարօդ, ալ չես տեսներ դու,
Սեւեր եմ հագեր, կեանքէն որբացեր,
Քու անբաղտ Մարօդ, ալ մի փնտրեր դու։
Թիււհու, թիււհու, թիււհու, թիււհու...» —

Կարօն երգի ձայնն առնելով, այն կողմը նայեցաւ, և ո՛վ սեւ դժբաղտութիւն, Մարօն պլպուլ մըն էր դարձեր և — «Թիււհու, թիււհու» — ճուղակով իր տխուր երգը կ'աւարտէր, թառած վայրի վարդենիի մը ճիւղին։ Զիշդ միեւնոյն վայրկեանին մեծ բու մը, կրակէ աչքերով, թռաւ երեք անգամ վարդենիի վրայով, ամէն անգամին ալ — «Թիւ վիււթ, թիւ վիււթ, թիւ վիււթ» — ճշարով։

Կարօն զգաց, որ Մարօն հետ ինքն ալ կախարդւած էր, որովհետեւ չէր կրնար քայլերը փոխել։ Արձանի մը պէս կեցած էր եղած տեղը և չէր կրնար ոչ ոտքը և ոչ ալ ձեռքը շարժել, մինչեւ իսկ չէր կրնար գոնէ լալ։

Այս վայրկեանին արեւը բոլորովին մայր մտաւ, և անոր յաջորդեց սեւ ու մութ գիշերը։ Բուն թռաւ ծառերուն մէջ և անյայտացաւ։ Վայրկեան մը յետոյ պառաւ ու այլանդակ կին մը ծառերուն մէջէն առաջացաւ։ Սոսկալի կերպարանք մը ունէր այս կինը. երեսը դեպի դեղին էր, աչքերը մեծ և երեսը կաս կարմիր, միւսը գրեթէ բոլորովին հսկած և մանաւանդ անուկի ու տափակ քիթ մը ունէր, որ մինչեւ կզակը կ'իջնէր։

Ասիկա շատ ցած ձայնով բաներ մը մօլտաց, բռնեց պլպուլը և աներևոյթ եղաւ։ Կարօն շատ լաւ տեսաւ, թէ ինչպէս անյայտացաւ պլպուլը, սակայն ոչ կրնար տեղէն շարժիլ, ոչ ալ խօսք մը կամ ձայն մը կոկորդէն հանել։ Զարնուրի կերպով, անձայն ու անշարժ, կը տառապէր միայն։

Շատ չանցած կ'սխարդ պառաւը վերադարձաւ, և կոշտ ձայնով մը պոռաց.

— «Կր բարեւեմ քեզի, ծեր վիււկ, երբ լուսնի շողերը վանդակին մէջ կը փայլիլին, արձակէ այս կապեալը, ծեր վիււկ, կ'իմանաս, յարմար ժամին» —

Յանկարծ՝ Կարօն զգաց որ ազատւած էր։ Իսկոյն ծունկի եկաւ կախարդ պառաւին առջեւ, և լալով ազաչեց, որ դարձեալ իրեն վերադարձնէ իր Մարօն։ Բայց պառաւը կոշտութեամբ ետ մղեց զինքը, ըսելով, թէ յաւիտեան այլեւս չպիտի տեսնէ Մարօն, և խաւաւրին մէջ հեռացաւ։ Դեռ երկար, շատ երկար Կարօն ետեսէն լացաւ, աղաչեց, պաղատեց, բայց անօգուտ ետեսէն լացաւ, աղաչեց, պաղատեց, և հետ սոսկալի խաւաւրը, թէեւ բնաւ չէին վախճներ անվախ Կարօն, սաւարը, թէեւ բնաւ չէին վախճներ անհուն տրամութեամբ կայն սիրան ու հոգին կը լեցնէին անհուն տրամութեամբ մը։

Այլեւս չուզեց անտառին մէջ մնալ, գլուխը կախ,

Աղաչեց իրեն վերադարձնել իր Մարօն

կէս մեռածի մը պէս քայլերը դէպի գիւղին ճամբան ուղղեց, հեկեկալով հետեւեալ խօսքերը. — «Ախ, ի՞նչ պիտի դառնայ իմ վիճակս» — Սիրտ չունենալով այլեւս իրենց գիւղը մնալու, հեռացաւ անկէ, և ուրիշ, անծանօթ գիւղ մը գնաց, Հոս բաւական երկար ատեն ոչ խարներու հովիւ դարձաւ, և այսպէսով ապրեցաւ։ Քանի, քանի անգամներ անտառ գնաց և դղեակին բուրդովը հեռուէն թափառեցաւ, ինչքը միտքը հոն էր, հոն, ուր իր սիրտը վանդակի մէջ փակեւ էր չափ, անսիրտ պառաւ կախարդը։ Ամէն անգամ, երբ ոչխարները կ'արածեցնէր, ինքն ալ զով աղբիւրի մը քով նստած՝ Մարօին հետ կը խօսէր ինքնիրեն, երբեմն իրեն այնպէս կուգար, թէ աղբիւրի ձայնը ճիշտ Մարօին ձայնին կը նմանէր, Իսկ երբ կը պատահէր, որ պղպուլի մը ձայնը կ'առնէր, սաստիկ յուզւած կուլար, կարծելով, թէ Մարօն էր, որ եկեր էր ու կ'երգէր, վայրի վարդենիի մը մաղառներուն մէջէն՝

— «Անընկեր Կարօս, սարերն է ընկեր,
Սրտով սիրածի կսկիծէն գինով,
Երկու ճրագ է մեր գիւղը մարեր,
Այլսարհը ծով է, ցաւերու խոր ծով,
Թիւհո՛ւ, Թիւհո՛ւ, Թիւհո՛ւ, Թիւհո՛ւ» — :

Այսպէս գիշեր ցորեկ շարունակ իր կորած Մարօին վրայ մտածելով, գիշեր մը երազ տեսաւ, իբր թէ ծիրանի գոյնով ծաղիկ մ'էր գտած, որու ծոցը մեծ և լուսաւոր մարգարիտ մը կար։ Ասիկա փրցուցած՝ մտեր էր դղեակը, առանց կախարդելու։ Եւ այս ծաղիկը ինչ բանի որ կը դայցնէր, նոյն վայրկեանին ան կ'աղաւտէր կախարդական իր կապանքէն։ Այս միջոցով ալ գտած էր Մարօն։

Երբ քունէն սթթնցաւ, նախ լացաւ որ տեսածը ե-

բազ էր միայն, բայց քիչ վերջը ուժերը հաւաքած՝ լիւ,
ձոր, անդունդ ու ձերպ ոտքերուն տակն առած՝ հա-
ւատքով սկսաւ երազին մէջ տեսած ծաղիկը վնտուել:
Եւ իրաւ ալ խնհրորդ օրը զայն գտաւ՝ անարկաւ ան-
դունդի մը ծայրին միւս մինակ բուսած: Ծիշտ ու ճիշտ
երազին մէջ տեսած ծաղիկն էր, ծիրանի գոյնով, և մէջը
խոշոր կաթիլ մը ցօղ, որ լուսաւոր մարգարիտի մը պէս
կը շողար:

Առանց կենալու փրցուց զայն, և հալածածի մը
պէս ճամբայ խնկաւ դղեակը: Գիշեր ցորեկ անդադար
քայլով, վերջապէս հասաւ դղեակը: Երբ անկէ հարիւր
քալով միայն հեռու էր, արդէն ծաղիկին զօրութիւնը
տեսաւ, որովհետեւ անցած անգամւան պէս քայլերը չը
կապուեցան մնացին:

Այս բանէն չափազանց ուրախացաւ, և սիրտ ա-
ռաւ: Մօտեցաւ դղեակին գոց դռանը և ծաղիկով զար-
կաւ. և ահա, ո՛վ հրաշք, գոց դռուը բացւեցաւ
խելոյն: Պարտէզը մտնալով սանդուխներէն վեր բարձ-
րացաւ, ու ներս մտնելով՝ հասաւ ընդունելութեան
չքեղ ու ընդարձակ սրահը, ուրիշ, հարիւրաւոր թռ-
չուններու երգի ձայները լսեց: Աւելի առաջանալով՝
մտաւ վերջապէս այն մեծ սրահը, ուր պառաւ կախարդը
իր եօթը հարիւր թռչունները իրենց վանդակներուն մէջ
կերակրելու վրայ էր: Երբ պառաւը կարօն նշմարեց,
դէւի մը նման կատղեցաւ, և սարսափելի ոռնալով,
վրան յարձակեցաւ ու սկսաւ անոր երեսին թոյն ու մաղձ
թփնել: Սակայն կարօն ծաղիկը դէմ բռնելով, ո՛չ պա-
ռաւը կրցաւ մօտիկնալ, և ոչ ալ անոր թոյնն ու մաղձը
իրեն երեսին հասնիլ: Այս դրութեան մէջ վարկեան մը
մնալէ յետոյ, պառաւի կաս կարմիր աչքերուն մէջ շեշ-
տակի նայելով, ուսում մը բռաւ և ծաղիկով անոր

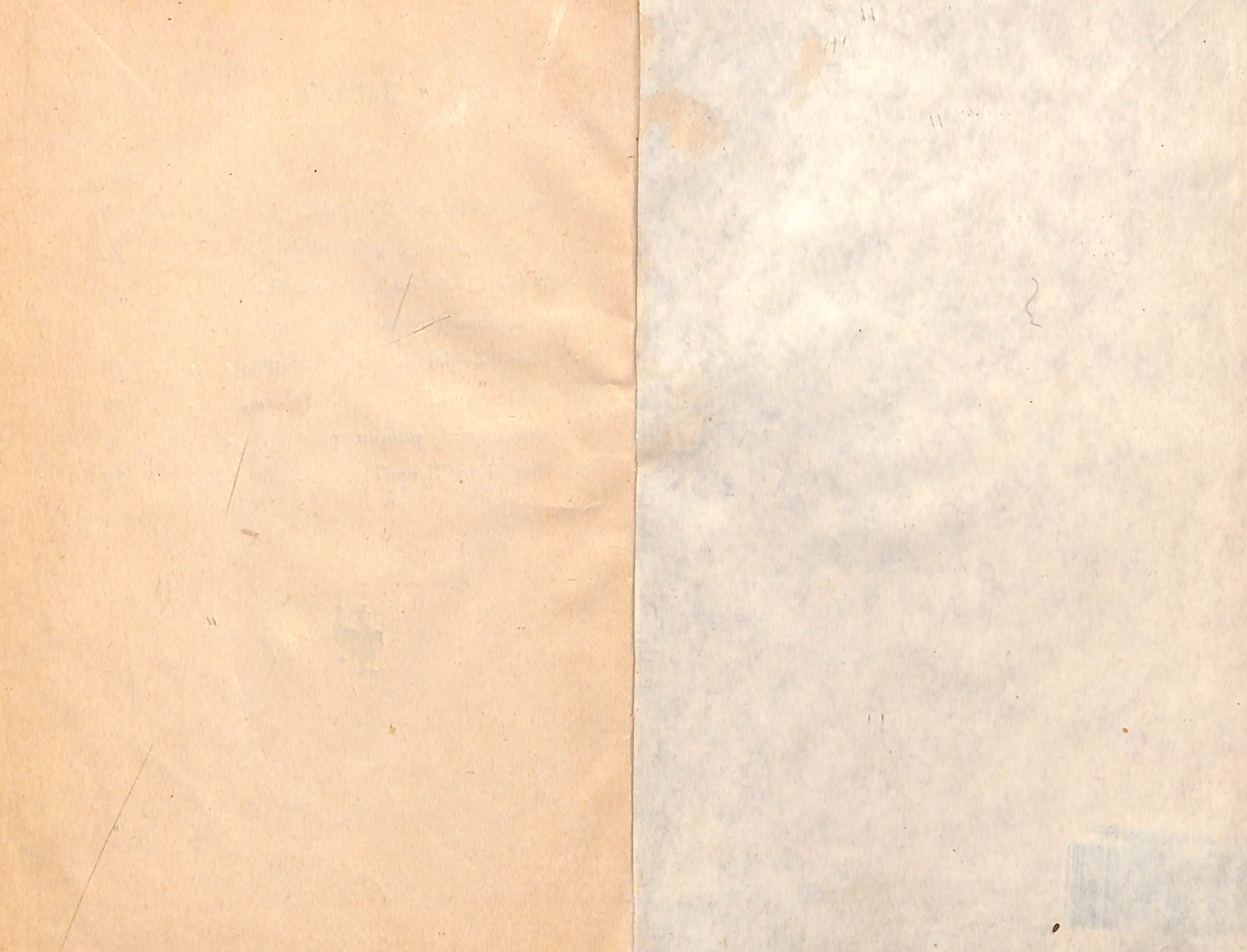
դպաւ: Դպիլը գիտցաւ, և ահա, կախարդ պառաւը
ծուխի և բոցի վերածւած, չքացաւ սրահին մէջէն: Կա-
րօն ազատ շունչ քաշեց: Բայց հիմա, ի՞նչպէս գտնել
Մարօն: Հարիւրաւոր պլպուլներ կային, արդեօք ո՞րն
էր Մարօն: Եւ որովհետեւ ամէնքն ալ ազատել մտա-
դրած էր, ուստի սկսաւ բոլոր վանդակներուն կարգով
դպցնել հրաշագործ ծաղիկը: Այս կերպով գտաւ իր
Մարօն, որ եօթը հարիւրէն մէջէն ամենէն գեղեցիկն էր:

ՑԱՆԿ

	Երևա
1. Ոսկե մագերով Տիտանը	3
2. Կօշկակարը եւ բզուկները	20
3. Թռչունք մը գտնւած տղան	25
4. Երախտագէտ Անաստունները	30
5. Մայր Հօլլեն եւ ոսկի անձրեւը	40
6. Ոսկե բռչունը	49
7. Ծուռ կգակ բագաւորը	69
8. Կարօն ու Մարօն	79

154

0004172

2013

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0004172

